

Lamed

List za radoznale

Izabrao i priredio Ivan L Ninić

Godina 12

Broj 11

Novembar 2019.

Mario Kopic

Blanchotova naseljena samoća

U svijetu u kojem se od svjetla javnosti teško može umaći, ime francuskog filozofa i pisca Mauricea Blanchota zacijelo je iznimka koja potvrđuje pravilo. Jer nitko od svoje anonimnosti nije načinio takvu enigmu kao on. Njegova svjesno odabrana anonimnost nije bila poza koja bi imala pribaviti njegovoj popularnosti neku dodatnu auru, nego je Blanchot postao znamenit upravo svojim iznimnim djelom i, što je navlastiti paradoks, svojim istaknutim društvenim angažmanom.

Maurice Blanchot je rođen 23. rujna 1907. u Quainu, malom burgundijskom mjestu, gdje je, pokraj Pariza i Normandije, proveo djetinjstvo. Nakon studija njemačkog jezika i filozofije na univerzitetu u Strasbourgu, gdje susreće Emmanuela Levinasa, budućeg znamenitog filozofa, dolazi u Pariz, gdje između 1931. i 1944. u »orto«-desničarskim časopisima (*Journal des débats*, *Rempart*, *Aux écoutes*, *Combat*, *l'Insurgé*) objavljuje oko dvjestotinjak članaka, uglavnom literarnih kritika, ali i posve politički usmjerenih. Kao i mnogi intelektualci između dva rata, primjerice Gottfried Benn, Ezra Pound, T. S. Eliot, Fernando Pessoa, Mircea Eliade ili Knut Hamsun, tako se i Blanchot »u ime duha« suprotstavlja kapitalizmu, smatrajući ga personificiranom židovskom konspiracijom. Izraelski povjesničar Zeev Sternhell označit će čak predratnog Blanchota kao »savršenu definiciju fašističkog duha na francuski način«¹. Kad se u travnju 1977. pojavila prva bilješka

u *La Quinziane littéraire* u kojoj je bilo riječi o Blanchotovoj suradnji s »desnim« pa i »rasističkim« publikacijama i njegovim kolebanjima nakon sloma 1940, Blanchot nije javno reagirao niti je pak tražio ispravak, smatrajući da pisac mora pristati na ekspoziranost svim vjetrovima i pustiti da o njemu bude rečeno ono što drugi osjećaju dužnim reći. No napisao je pismo prijatelju Mauriceu Nadeauu, objasnivši mu svoje postupke, svoj put i tražeći od njega da pismo ne objavi dok je on (Blanchot) živ. Nadeau je dakako respektirao želju svojega prijatelja, ali je nakon obuhvatnoga biografskog eseja Christophea Bidenta *Maurice Blanchot – nevidljivi partner*² pismo ipak objavio, ispričavši se Blanchotu, koji je, po svoj prilici, odobrio tu odluku. U njemu se, između ostalog, kaže: »Neću braniti tekstove koje sam tada objavljivao. Nema sumnje da sam se promijenio. Kako mi se čini, promijenio sam se pod utjecajem pisanja (pisao sam tada *Tomu mračnog* i *Aminadab*), ali i spoznavajući događaj (suradivao sam tada u dnevnom listu koji je vodio jedan Židov i mi smo primili puno njemačkih židovskih emigranata). Nacizam i antisemitizam vazda su mi se činili čistim zlom za koje smo bili loše pripremljeni. U času sloma prisustvovao sam sjednici Narodne skupštine, koja je tada predala Pétainu svoje ovlasti, podlo i sužanjski (čak je i Herriot izgovorio odvratne riječi). Vidio sam tada Europu, a možda i svijet, podvrgnute najgorem. Moja je odluka bila izravna. Što god bi se moglo dogoditi, naša je dužnost bila da u Francuskoj održavamo žarišta otpora, barem intelektualnog otpora. Zato sam odbio otići u London kad su mi ponudili. Otuda moj susret s Georgesom Batailleom i tajna djelatnost o kojoj nikad nisam

¹ Zeev Sternhell, *Ni droite ni gauche*, Paris 1983, str. 257.

² Christophe Bident, *Maurice Blanchot: Partenaire invisible*, Seysssel 1998.

govorio i neću govoriti. No osjećaj užasa nije me napustio»³.

Uskoro nakon rata Blanchot postaje »glavnom figurom kritičke inteligencije«⁴. Susrećemo ga u idiličnom mjestu Èze, u okolici Nice, predana epikurejskom načelu: *lathe biosas*, živi u skrivenosti, živi neprimjetno, odnosno živi u osamljenosti. Unatoč osobnoj izolaciji od huke javnog života, intelektualno je i dalje zauzet. Pedesetih godina surađuje s obnovljenom *Novom francuskom revijom*, a za Gallimarda priređuje svoja literarna i esejistička djela: *Toma mračni*, *U željenom času*, *Literarni prostor*, *Zadnji čovjek*, *Lautréamont* i *Sade*, *Vječno preživavanje*. Održava bogatu korespondenciju s mnogim znanim suvremenicima, kao što su Georges Bataille, Levinas, Jean Pouhlan, Roger Laporte i René Char. Objavljuje u brojnim revijama (*Les temps modernes*, *Critique*), a godine 1958. pruža podršku *Projektu 14. srpanj* – antigolističkoj reviji, projektu koji će se već u drugom broju preimenovati u »savez slobodnih duhova za uvrštavanje nedomoljblja (*l'incivisme*) na dnevni red i propagiranje duha neposlušnosti«. Projekt kulminira potpisom »Deklaracije o pravu na neposlušnost u alžirskom ratu«, poznatije kao *Manifest 121*. Režim se želio obračunati sa svim potpisnicima (njih 121), ali se ponajprije oborio na dvojicu glavnih, na Blanchota kao »autora« i Nadeaua kao »propagandista«. Prijetilo se teškim kaznama. Dvije godine kasnije De Gaulle je dao Alžiru neovisnost i proveo dekolonizaciju.

U svibanjskim događajima famozne 1968. uredio je Blanchot tekst solidarnosti sa studentskim pokretima po svijetu što su ga potpisali mnogi znani francuski intelektualci (M. Duras, J. Lacan, N. Sarraute). Noć proživljava na barikadama, sudjeluje na studentskim zborovanjima, »anoniman, impersonalan, jednak među jednakim, prihvaćen s jednim jedinim opravdanjem, tim da je čovjek«⁵. Kao zagovornik »kolektivnog pisanja«, planira »projekt Međunarodna revija«, u kojega se pet godina uzalud trsi uključiti kritičke intelektualce iz cijele Europe. No »pisac angažiranog povlačenja«, kako ga naziva Bident, ustrajava i dalje. Potpisuje 1995. peticiju o građanskoj nepokornosti protiv Debréjeva zakona o imigraciji, a sljedeće godine, peticiju za priznanje homoseksualnih parova.

Tri godine kasnije poziva u svoju kuću Salmana Rushdija, indijskog pisca kojega je Homeini 1989. osudio na smrt. To je i vrijeme novih izvornih djela: *Čas moje smrti*, *Intelektualci u pitanju* i *Za prijateljstvo*.

No unatoč tolikoj zauzetosti po pitanju uloge intelektualca u društvu, Blanchot je više no oprezan. Sa Simone Weil, o kojoj je napisao krasan esej⁶, dijeli uvjerenje da intelektualac mora biti istodobno unutra i vani. Kao i ona, naglašava duhovnu slobodu i njezinu neovisnost o institucijama, uopće o izvanjskom svijetu. U eseju o intelektualcu čitamo: »Kad se intelektualac pisac odluči i izjasni, trpi možebiti nepopravljivu štetu. Odriče se jedine zadaće koja je za njega značajna. Može se dogoditi da neopozivo izgubi pravo na neočekivanu riječ (*droit à la parole inattendue*). Između dvije nužnosti koje se nameću, a da se pritom ne nametnu, podliježe onoj za koju nije bio stvoren. Bilo mu je lako držati se po strani. Koji je dakle taj izvanjski nalog na koji on treba odgovoriti i koji ga obvezuje na vraćanje u svijet u kojemu preuzima dodatnu odgovornost koja ga može zvesti (*égarer*)?«⁷ Je li Blanchotu uspjelo očuvati »pravo na neočekivanu riječ« time što mu je uspjelo prikriti dobar dio svoje »fizičke« nazočnosti? Što je očekivao od tog govora? Kamo ga je on doveo?

U javnosti kruži tek pokoja fotografija Maurica Blanchota. Jedna je mladenačka, iz studentskih dana, na kojoj ga vidimo u društvu s Levinasom i s još nekoliko kolegica. Druga je iz 1985. i vidimo malko pognuta sijeda gospodina što ga je objektiv ulovio pred nekim supermarketom na periferiji Pariza. Godine 1986. izazvao je nekovrsan skandal poslavši za neku izložbu pisaca umjesto svoje fotografije »odbijenicu« (*lettre de refus*) u kojoj izražava svoju želju »za što manjim pokazivanjem, ne zato da bismo veličali svoje knjige, nego da bismo izbjegli prisutnost autora koji pretendira na vlastitu egzistenciju«.⁸ Dosljedno tome otklanjao je i intervju. Jedini intervju s njim načinila je u povodu alžirskog pitanja Madeleine Chaysal, no zahvaljujući cenzuri ostao je neobjavljen. Njegova brojna prijateljstva jedva da bi prekoračivala granicu korespondencije, samo su rijetko bili posrijedi susreti u četiri oka. Među njima je svakako najtrajnije ono s

³ Duex lettres de Maurice Blanchot (avril 1977), *La Quinzaine littéraire* br. 741, 16-30 lipnja 1988, str. 5. Uz ovo, vidi Riccardo de Benedetti, *La politica invisibile di Maurice Blanchot*, Milano 2004.

⁴ Christophe Bident, op. cit., str. 368.

⁵ Ibidem, str. 476.

⁶ Vidi Maurice Blanchot, *L'affirmation (le malheur, le désir)*, u: isti, *L'entretien infini*, Paris 1969, str. 153-179.

⁷ Maurice Blanchot, *Les intellectuelles en question*, Paris 1996, str. 38.

⁸ Christophe Bident, op. cit., str. 535.

Levinasom⁹. Blanchot se prijateljio s Levinasom čim je 1926. pristigao na studij u Strasbourg i otada je bio trajna prisutnost u Levinasovu životu. Blanchot je usto najzaslužniji za spas Levinasove supruge Raisse Lévi i kćeri Simone pred nacističkim progonom. Svoj susret s Blanchotom opisao je Levinas u razgovoru s Françoisom Poiréom: »Bili smo zajedno gotovo cijelo vrijeme mogega boravka u Strasbourg. To je teško opisati. Odmah sam dobio dojam da je posrijedi izvanredan um, misao koja se izražavala aristokratski i koja je politički bila vrlo udaljena od mene – u to je vrijeme bio monarhist –, ali smo vrlo brzo imali pristup jedno drugome«¹⁰. I naposljetku kao da je Blanchot, pišući 1962. godine o tome što znači biti Židov, iznašao definiciju koja ponajbolje karakterizira prijatelja s kojim se družio od studentskih dana do smrti: »Postoji istina progona, postoji sklonost progonoj, i ako biti Židov znači odati se raspršenosti, to je zato što raspršenost – kao što poziva na boravak bez mjesta, kao što uništava svaki čvrsti odnos moći s pojedincem, grupom ili državom – oslobađa, nasuprot zahtjevu cjeline, i jedan drugi zahtjev, te, napokon uskraćuje iskušenje jedinstva-identiteta«¹¹. I u prijateljstvu, kao odnosu prema drugome, odnosu kojem je Blanchot posvetio čak dvije knjige (*Prijateljstvo, Za prijateljstvo*), za Blanchota je vrijedilo isto što i u odnosu prema samome sebi: do pravog, plodnog odnosa može doći samo u odsutnosti odnosa. »Prijateljstvo, istina je, nije lako odrediti: prijateljstvo za sebe sve do raspada; prijateljstvo jednoga prema drugome, kao prijatelj i kao potvrda kontinuiteta počevši od nužnog diskontinuiteta... Što je onda prijateljstvo? *Prijateljstvo: prijateljstvo prema nepoznatom bez prijatelja.*«¹²

Krucijalna Blanchotova misao o umjetnosti glasi da je umjetnost danas tragičnija nego ijedna umjetnost prije. Vrijeme umjetnosti jest vrijeme Hölderlinove krajnje oskudnosti (*dürftiger Zeit*), a umjetnik koji duboko proživljava vrijeme bez prisutnosti Boga i Istine – nutrina je te oskudnosti. U zbirci ogleada pod naslovom *Literarni prostor* Blanchot piše da je umjetnost »bila jezik bogova i, kada su bogovi iščezli, postala je jezik u kojemu se izrazilo njihovo iščezavanje (*disparition*), potom jezik u kojemu se to

iščezavanje prestalo pojavljivati. Taj je zaborav sada ono što samo od sebe govori. Ukoliko je dublji zaborav, veća dubina govori u tom jeziku, veći ponor (*l'abîme*) te dubine može postati smislom riječi«¹³. Govoreći o umjetnosti uopće, Blanchot ulazi u epohalno zbivanje umjetnosti ističući činjenicu da je ona zasnovana na izgubljenoj sigurnosti prisutnosti. Ona je u odsutnostima i u negacijama apsolutnog, smisla i ideala. Njezin je smisao u afirmaciji negativnog značaja čovjekova bivstvovanja u svijetu, no ona ne smije sebi pridati privilegij pozitivna značenja.¹⁴ Zato su odredbe suvremene umjetnosti kod Blanchota samotnost, zaborav, zabluda, praznina vremena, iluzija neposrednog, muk svijeta, pravo na umiranje...

Središnja prispodoba koju Blanchot tako rado rabi za označavanje umjetničkog, napose pjesničkog iskustva jest prispodoba Orfejeva pogleda, njegova okretanja Euridici.¹⁵ Pjesnički uvid »realni« predmet pogleda doista vraća iz svjetla bivstvovanja u tamu ne-bivstvovanja, no zapravo to zrenje u zjenicu smrti i ništine istodobno je vjernost pjesničkom pozivu – uvidjeti istinu ne u njezinom dnevnom, opipljivom, uporabnom obličju, nego joj se približiti u njezinoj fragilnoj privremenosti, zastrtosti, stranosti, neizrecivosti. »Ne okrenuti se prema Euridici, to ne bi bila manja izdaja, biti nevjeran snazi bez mjere i bez opreznosti svojega kretanja, koje ne želi Euridiku u njezinoj dnevnoj istini i u njezinoj svakodnevnoj ljupkosti, koje je želi u njezinoj noćnoj tami, u njezinoj udaljenosti, s njezinim čvrstim tijelom i njezinim zatvorenim licem (*visage scellé*), koje je hoće vidjeti, ne kad je nevidljiva, nego kad je nevidljiva, i ne kao intimnost obiteljskog života, nego kao stranost nečega što isključuje svaku intimnost, ne da je učini živjeti, nego da u njoj ima oživotvorenu punoću smrti (*la plénitude de la mort*)«.¹⁶ Iskustvo smrti, nedostupno pojmovno-diskurzivnom govoru, odlikovani je prostor pjesničkog, privilegirani literarni prostor u kojem se objelodanjuje tama noći i u kojem odzvanja muk tišine. Prostor je to gdje se na pozadini ništine, u zasljepljujućem bljesku pjesničke prispodobe, raskriva bivstvovanje i iza obzorja smrti pomalja život.

⁹ Vidi o ovome više: Éric Hoppenot - Alain Milon (ur.): *Levinas Blanchot: Penser la différence*, Paris 2008.

¹⁰ François Poirié, *Emmanuel Levinas*, Paris 1992, str. 59.

¹¹ Maurice Blanchot, *L'indestructible*. 1. Être juif, u: isti, *L'entretien infini*, op.cit., str. 184.

¹² Maurice Blanchot, *La communauté inavouable*, Paris 1983, str. 42, 44. Usp. također Maurice Blanchot, *L'amitié*, Paris 1971; isti, *Pour l'amitié*, Paris 1996.

¹³ Maurice Blanchot, *L'espace littéraire*, Paris 1955, str. 258.

¹⁴ Usp. Marlène Zarader, *L'être et le neutre: à partir de Maurice Blanchot*, Paris 2000.

¹⁵ Poblize o tome, vidi Chantal Michel, *Maurice Blanchot et le déplacement d'Orphée*, Saint Genouph 1997.

¹⁶ Maurice Blanchot, *L'espace littéraire*, op. cit., str. 226.

Za Blanchotove romane (*Toma mračni*, *Aminadab*, *Vrlo visoko*) vrijedi, poput Kafkinih, da se njihove tajne daju dešifrirati samo kao topološka struktura: narativni se svijet sastoji od niza blokada i prijelaza između unutra i vani, koji nisu nikakve stranputice, nego univerzalni releji. Pripovjedač vazda ostaje zatečen na obzorju neizvjesnosti svojih likova i njihovu dezorijentaciju i neuspjeh doživljava poput vlastita usuda. Svi Blanchotovi romani zборе o pisanju, djelu, neuspjehu, nemogućem, o kretanjima i prijelazima pisanja. Sve je samo zaludan, no nužan pokušaj.¹⁷ Ta je zaludnost u samom srcu Blanchotova književnog govora: pisac nema *ništa* reći, mora dakle reći tu *ništinu*. Kako pritom hegelijanski bilježi Maurice Nadeau, svaki se književni govor sastoji od tri momenta: prvi je negacija postojećeg (njegovo ograničenje), drugi afirmacija (jer govor sebe sama smatra postojanjem i samim tim potvrđuje), treći sjedinjuje tu afirmaciju koja negira (egistenciju) i negaciju koja afirmira (bivstvovanje): govor donosi smrt u život i život u smrt¹⁸.

Za Blanchota je »najneangažiranija književnost istodobno najangažiranija, u mjeri u kojoj se ona zna smatrati slobodnom u društvu koje to nije, preuzeti na sebe podčinjenost tome društvu i nadasve prihvatiti mistifikatorski smisao riječi sloboda kojom to društvo prikriva svoje pretenzije. Zapravo književnost mora imati djelotvorni i izvanknjiževni smisao, što će reći da se ne odriče svojih književnih sredstava, i ona mora biti slobodna, što će reći angažirana«¹⁹.

Blanchotov veliki doprinos sastoji se u tome što je skrajnje izoštrio pojam književnosti. Nedvojbeno je Blanchot Mallarméov baštinik, potaknut je nadrealizmom, Heideggerom i Levinasom²⁰, ali ponajprije Kafkom.²¹ No on ipak ima vlastiti esejistički stil, razvija vlastitu misao, vlastito pisanje, koje ima »bdjeti nad odsutnim smislom« (*veiller sur le sens absent*)²² u univerzumu »gdje slika prestaje biti sekundarna u odnosu na model, gdje obmana pretendira na istinu, gdje naposljetku više ne postoji original, nego stanovito vječno treperenje (*scintillation éternelle*) u kojem se

raspršuje, u sjaju (*clarté*) zaobilaženja i vraćanja, odsuće iskona«²³.

Kasno je otkriven. Tek kad mu je časopis *Kritika* posvetio tematski broj 1966. godine s prilogima Pouleta, Starobinskog, Foucaulta, Levinasa i Paula de Mana, bilo je jasno koliko je zapravo postao utjecajan. Tako se rad Paula de Mana ne može bez njega zamisliti, ne može se zamisliti bez njega ni Derridino radikalno propitivanje fonocentrizma, kao ni Foucaultovi »romani« o zapadnjačkim institucijama i moćima, ludilu, transgresiji, seksualnosti. To *nezamislivi* ima pak zahvaliti Blanchotovoj nepopustljivoj odredbi književnosti kao jezika odnosno govora koji se svemu uskraćuje: smislu, istini, razumijevanju.

Kod Blanchota nema više nikakva lutanja između pjesnikove i čitateljeve svijesti, između loše maskirana potomka genija i narodnog duha, nego je književnost problematizacija sebe same: literarni se prostor konstituira i destruiira u samopropitivanju vlastite prirode. Književnost je drhtava ruka koja piše.²⁴ Ne njezinom obzorju ne stoji nikakvo autorsko Ja, nikakav čitatelj-recipient, nikakva povijest i svijet, nego titravo, monomano strujanje energije koja želi uspostaviti, odnosno proiznijeti književnost. Blanchotove zbirke eseja vraćaju se vazda iznova tematici književnosti kao književnosti: književnost kao jedini, jedinstveni govor koji se gasi upravo uslijed svoje mogućnosti: »Ako se jezik-govor (*langage*), a posebno književni jezik, svagda već (*pas constamment, par avance*) ne uspinje prema svojoj smrti, on neće biti moguć, jer upravo je to kretanje prema njegovoj nemogućnosti uvjet njegova utemeljenja«.²⁵

U filozofskoj pripovijesti *Smrtna presuda* (*Arrêt de mort*) Blanchot će ovako objasniti svoje povlačenje u osamu: »Ako bih se odrekao šutnje, osjetio bih pritom neizmjernu žalost. Ne mogu reći kakva nesreća (*malheur*) snalazi čovjeka u času kad prisvoji govor (*parole*). Postojana nesreća, sama zavjetovana šutnji i zarad toga nesnosna, element je što ga udišemo. Zatvorio sam se u sobu, izvan skoro nikoga, ali samoća sama je progovorila, i zbog te samoće koja govori prisiljen sam i sam progovoriti; ne zato da bih se rugao,

¹⁷ Usp. Philippe Fries, *La Théorie fictive de Maurice Blanchot*, Paris 1999.

¹⁸ Maurice Nadeau, Maurice Blanchot, u: isti, *Le roman français depuis la guerre*, Paris 1999, str. 130.

¹⁹ Maurice Blanchot, *Réflexion sur le surréalisme*, u: isti, *La part du feu*, Paris 1949, str. 101-102. Bliže o tome, vidi Philippe Mesnard, *Maurice Blanchot: le sujet de l'engagement*, Paris 1996.

²⁰ Uz ovo više, vidi Eric Hoppenot - Alain Milon (ur.), *Blanchot et la philosophie*, Paris 2010.

²¹ Usp. Maurice Blanchot, *De Kafka à Kafka*, Paris 1981.

²² Maurice Blanchot, *L'écriture du désastre*, Paris 1980, str. 72.

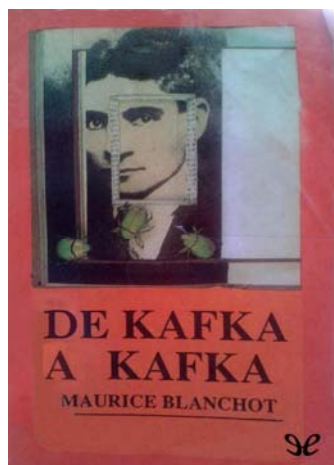
²³ Maurice Blanchot, *L'amitié*, op. cit., str. 205

²⁴ Vidi Françoise Collin: *Maurice Blanchot et la question de l'écriture*, Paris 1971.

²⁵ Maurice Blanchot, *La part du feu*, op. cit., str. 28.

nego zato što s onu stranu nje vreba samoća koja je od potonje veća, i s onu stranu nje još jedna veća, a svaka od njih nadzire govor i, umjesto da ga uguši i ušutka, odbija ga u beskonačnost, tako da beskonačnost postaje njenim odjekom.«²⁶

Ta tišina koja nastaje u okolišu samotnosti, izdvojenosti i stranosti nije samo prostor osobne meditacije, u kojem se čovjek opušta i spaja s okolnim svijetom, nego je ujedno i početak jezika koji se mora, želi li se realizirati u svojoj cjelovitosti, spustiti u čistu šutnju iz koje proizlazi. No to nije nepomična šutnja, nego *kretanje* iz kojega se izljušćuju riječi svagda pred ponorom, neprestance u opasnosti da potonu natrag u ono odakle su izronile. Pisanje koje se u svijesti tišine više ili manje uspješno približava mogućnosti totalnog govora zato je za Blanchota vježba u atentivnosti i krajnje napetom očekivanju koje briše svaku posebnu sliku koja mu se nudi i gdje je sve, čemu je izražaj dao oblik, učas bačeno natrag u zaborav.²⁷ No ta meditativna atentivnost i pročišćeno očekivanje u odsutnosti nije ni nasljedstvo metafizičkog purizma ni izbjegavanje materijalne konkretnosti, nego nam omogućuje da iza brbljive zavjese »tog svakidašnjeg blebetanja (*bavardage*), nad kojim se tako neopterećeno sablažnjavamo kad u njemu sudjelujemo«, i koje je izgubilo »svaki karakter jezika«²⁸, naslutimo samo prazninu i – duboku tišinu.

²⁶ Maurice Blanchot, *L'arrêt de mort*, Paris 1948, str. 57.

²⁷ Vidi Anne-Lise Schulte Nordholt, *Maurice Blanchot: L'écriture comme expérience du dehors*, Genève 1995.

Vedran Salvia

Židovi u Dubrovniku za vrijeme NDH

'Ponižavali su ih, činili su samoubojstva, oduzimana im je imovina'

Kao što je to bio slučaj u gotovo cijeloj Europi, Židovi su i na dubrovačkom području itekako stradali za vrijeme Drugog svjetskog rata. Kroz tu prizmu zanimljiv je svakako doktorat Radmile Šutalo na studiju "Povijest stanovništva" na temu "Židovi Dubrovnika u prvoj polovici 20. stoljeća".

U razgovoru za *Dubrovački dnevnik* Šutalo je otkrila više o ovoj temi o kojoj se danas i ne govori dovoljno. Šutalo je na početku našeg razgovora istaknula kako je oduvijek bila zaljubljenica u povijest ali su je putovi života odveli drugim smjerom – u socijalni rad.

- Židovi Dubrovnika su do 1941. živjeli mirnim životom, kao i ostali stanovnici. Bilo je sitnijih vrijeđanja i svađanja, ali više uslijed gospodarskih odnosa, nije to bilo na većoj razini. Većinom su bili trgovci, ali bilo je i profesora, liječnika, odvjetnika. Jedan od najbogatijih građana tog doba bio je Samuel Kaldor, rođen u Slovačkoj, iz koje je doselio u Dubrovniku, gdje je živio s obitelji. Bio je suvlasnik banke i mjenjačnice; vlasnik više kuća za iznajmljivanje. Za njega sam čula priču od starih Dubrovčana da je bio toliko utjecajan da je na dvor kralja Petra I Karadorđevića u Beogradu mogao doći u svako doba dana i noći. Umro je 1940. u Beogradu, pokopan je sa svim počastima u Dubrovniku, na židovskom groblju, preko 250 obitelji putem vizitkarte, tako se naime u to vrijeme izražavala sućut - rekla je Šutalo.

Živjeli su mirnim životom

- Židovska općina Dubrovnik brojala je u svom članstvu i Židove koji su živjeli na području istočne Hercegovine: Trebinja, Bileće, ali i Tivta, Herceg Novog, Kotora, Budve, Cetinja ... U toj Općini je bilo

²⁸ Maurice Blanchot, *La part du feu*, op. cit., str. 255.

148 Židova, u samom Dubrovniku njih 87. Od njih 87 ubijeno ih je 27 u Drugom svjetskom ratu. Rat je preživjelo njih 60. Od 2016. godine imamo i spomenik Holokaustu, na njemu su ispisana imena stradalih dubrovačkih Židova kao i imena židovskih izbjeglica s prostora Kraljevine Jugoslavije koji su se zatekli u Gradu - rekla je Šutalo.

Dubrovački Židovi po svom porijeklu većinom su Sefardi. Sefardi dolaze iz Španjolske i Portugala, odakle se počinju iseljavati u 15. stoljeću bježeći pred progonima Inkvizicije. Mali broj dubrovačkih Židova, objasnila je Šutalo, bili su porijeklom Aškenazi, doseljavali su se u Dubrovnik tijekom stoljeća s nje-mačkog govornog područja, teritorija Austrougarske.

- Židovi su živjeli mirnim životom, imali su trgovine, banke, prodavali suvenire, bili su vrijedni i radišni ljudi. Jedan od njih, fotograf Jozef Berner doselio se početkom 20. stoljeća iz Galicije sa ženom i bratom Saulom. Bio je na glasu kao najbolji fotograf svog vremena. Počeo je raditi iz male barake u Gružu. Do početka Drugog svjetskog rata imao je nekoliko fotografskih radnji u Dubrovniku te jednu ljetu u Župi dubrovačkoj, u Kuparima. U svojim radnjama, osim fotografskog pribora, prodavao je i novine, parfeme, razglednice... Toliko je napredovao da je kupio kuću na Pilama. On je bio u grupi prvih pet Židova koji su odvedeni u ljetu 1941. prvo u zatvor u Sarajevu, a zatim u koncentracijski logor Jasenovac, gdje je i ubijen iste godine - istaknula je.

Zabranjen ulaz Srbima, Židovima i psima

U travnju 1941. proglašena je Nezavisna država Hrvatska.

- Odmah su doneseni i židovski zakoni po uzoru na njemačke. Židovima je bilo zabranjeno boraviti van kuće od 19 do 7 sati, trgovine su morale imati oznaku da pripadaju Židovima, morali su nositi žute trake i značke, koje su sami Židovi morali kupovati. Kupovali su tu sramnu oznaku, toliko su ih ponižavali. Ulazi u ugostiteljske objekte bili su im zabranjeni, negdje su čak bili natpisi: "Zabranjen ulaz Srbima, Židovima i psima" - kazala je.

Nakon sloma Kraljevine Jugoslavije u Dubrovnik su stigle njemačke vojne snage. Dubrovnik se tako nalazi unutar područja Velike župe Dubrava koja uz Dubrovnik, obuhvaća i područja općina: Trebinje, Bileća, Čapljina, Ravno i Stolac. Njemačke vojne snage brzo napuštaju Dubrovnik i odlaze na istok, dok je vlast u Dubrovniku podijeljena između Talijana i ustaša.

- Nakon što su Talijani preuzeli vojnu vlast, a ustaše civilnu, od svibnja 1941. započinje teror nad Židovima, počinju deportacije. Tako je prva grupa Židova odvedena u lipnju 1941. godine, jedan od njih bio je dakle i Jozef Berner. U grupi su bila tri muškarca, žena i dijete od pet godina, koje su čak roditelji bili prekrstili na pravoslavnu vjeru, ne bi li ga spasili, ali ni to nije pomoglo. Od njih pet, preživio je samo jedan za koga su postajale sumnje da je bio špijun. Uvijek koristim termin "ubijen", jer smatram da su i oni koji su umrli u logorima također ubijeni samim tim, jer su bili silom odvedeni iz svojih kuća i stanova, mučeni te iscrpljeni glađu i bolešću - objašnjava.

Radili kao posluga u svojim trgovinama

- Židovima koji su imali svoje trgovine i poduzeća oduzeta je sva imovina i uknjižena kao vlasništvo tzv. NDH. Sve židovske trgovine dobile su povjerenika, dok su dotadašnji, pravi vlasnici radili kao posluga. Dubrovčani su imenovani povjerenicima. Ima slučaj žene koju je maltretirao povjerenik i koja nije mogla podnijeti šikaniranje, muž joj je odveden u logor u Njemačku; sestrina sudbina i sudbina nećakinje i njene obitelji bila joj je nepoznata, osjetila se sama i bes-pomoćna, stoga je 1941. popila otrov i bacila se s Gradca. Našla sam tadašnje policijske izvještaje o tome gdje se kazuje kako je "pronađena jedna ljudska lješina". Ljudska lješina... - konsternirano govori Šutalo.

Ustaški zločin na Lisačkim rudinama u ljetu 1941. godine, bio je povod da Talijani ustašama oduzmu civilnu vlast. Skupina dubrovačkih ustaša na čelu s Antom Duževićem uhvatila je grupu građana, uglavnom Srba, odvezli su ih autobusom u brda poviše Slanog gdje su ih ubili na posebno okrutan način. Film Lordana Zafranovića „Okupacija u 26 slika“ u jednom dijelu govori o tom zločinu. Nota bene, danas se na Lisačkim rudinama ne održavaju nikakve komemoracije i ne polažu nikakvi vijenci, kao da se ondje nikad ništa nije ni dogodilo.

- Kćerka jednog Srbina se nije mirila s nestankom oca i žalila se generalu Amatu, koji je vodio vojnu vlast. On se raspitivao kod Ante Buća, tadašnjeg velikog župana Velike župe Dubrava. Ustaše su napokon priznale počinjeni zločin, Talijani nisu htjeli stanovništvu predati tijela, jer su se bojali nemira, na kraju su svi sahranjeni u zajedničku grobnicu. Nakon preuzimanja civilne vlasti od strane Talijana, ustaše se s tim nisu mirile. Dolazilo je do povremenih trzavica između njih, ekstremniji ustaše bili su prebačeni iz Dubrovnika na ostala područja, neki i u Jasenovac. Tih

ratnih godina Dubrovnik je bio stjecište brojnih ljudi sa svih strana Jugoslavije i svijeta. Nije se znalo tko za koga radi, život uopće nije bio jednostavan. Neki su radili za Amerikance i Engleze; neki za kralja i Vladu u emigraciji; bilo je i četnički orijentiranih ljudi; simpatizera partizana, Talijana i ustaša. Uza sve to, Židovi su prostora cijele bivše Kraljevine Jugoslavije bježali su pred Nijemcima i odvođenjem u koncentracijske logore, povlačeći se prema jugu, znači Dubrovniku. Nijemci su htjeli da Talijani izruče sve Židove s dubrovačkog područja, što su Talijani odbijali. Ne bih rekla da su bili posebno dobri ili da su „voljeli“ Židove, koliko nisu htjeli da im se šefuje - dodala je.

Tri logora na dubrovačkom području

- Ipak, odlučili su 1942. godine Židove izdvojiti od kuća tako da su organizirali tri logora, što je danas malo poznato. Jedan je bio u Gružu, u hotelu „Wregg“, za Židove Dubrovnika, drugi u Kuparima, a treći na Lopudu u hotelu „Grand“. U Kuparima i na Lopudu bili su smješteni Židovi izbjegli u Dubrovnik. Ukupno je tu bilo oko 1150 Židova. Prema pričanju Emilija Tolentina, tadašnjeg tajnika Židovske općine Dubrovnik, uvjeti u logoru u Gružu, gdje su bili smješteni on i njegova obitelj zajedno s ostalim Židovima Grada, nisu bili toliko strašni, bili su podnošljivi. Ako bi se razboljeli išli su liječniku, mogli su izaći u Grad, ali su znali da se do večeri moraju vratiti. Nisu bili životno ugroženi i nije bilo mučenja, iako je nekoliko zatočenih Židova umrlo u Kuparima i na Lopudu - navodi.

- Židovi ostaju tu do kraja 1942, kad ih Talijani sele u logor Kampor na Rabu, gdje ostaju do pada Italije 1943. godine. Logor Kampor na Rabu bilo je puno strašniji od logora u Dubrovniku, uvjeti su bili nehumani, vladale su bolesti i glad. Kapitulacijom Italije 1943. godine, logor se raspušta. Nakon raspuštanja logora, stariji logoraši se razilaze po selima po Lici gdje ponovno padaju u ruke Nijemcima i ustašama. Recimo, u Lici je zaklan dubrovački rabin Solomon Baruh, ostali uhvaćeni Židovi prebačeni su stočnim vagonima u koncentracijske logore u Njemačku, odakle su se samo pojedinci uspjeli vratiti, tako su se od jedne mnogobrojne dubrovačke židovske obitelji iz koncentracijskog logora Auschwitz uspjele vratiti samo tri žene. Mlađi i sposobniji osnivaju Židovski rapski bataljon koji se priključuje partizanima, tu je bilo i Dubrovčana - govori Radmila Šutalo.

Općenito, bilo je tu raznih sudbina.

- Bilo je Židova koji su se skrivali po kućama. Jedna majka s kćerkom je skrivala cijeli rat svoja dva sina.

Upadali su u kuće, radili su im torture. Nakon rata kćer je morala na više operacija zbog posljedica premlaćivanja, imala je posljedica po zdravlje cijeli život. Ali braću je uspjela spasiti. Oni su poslije prebačeni preko Italije u zbjeg u Egipat - ističe Šutalo.

- Bio je Židov koji je pošao kod velikog župana Ante Buća na razgovor, jer nije mogao izdržati torture, a Buć mu je bio školski kolega. Bilo je grubljih tonova između njih dvojice taj dan. Kad se vratio kući sve živo je porazbijao i na kraju se ubio - pojašnjava.

Dubrovački pravednici među narodima

Odgovara na pitanje je li bilo priča u kojima bi Dubrovčani pomagali Židovima.

- Čula sam informacije da su pojedini Dubrovčani skrivali Židove po skladištima, ali za to nema nikakvih podataka i o tome ne mogu pisati. Vjerojatno je bilo pojedinačnih pokušaja pomoći, ali većina je ljudi ipak bila uz vlast. No, treba izdvojiti i neke zaslužne Dubrovčane, to su *pravednici među narodima*, najviše priznanje koje se dobiva od države Izrael za one ne-Židove koji su pomagali Židovima u Drugom svjetskom ratu. U Dubrovniku su to bili novinar Rudimir Roter, porijeklom s Pelješca, koji je upravo na Pelješcu sakrivao svog prijatelja Židova iz Sarajeva i njegovu obitelj. Rudimir Roter danas ima i svoju ulicu u Dubrovniku. Osim njega tu su još i Miho i Velimir Ercegović koji su cijelo vrijeme rata pomagali i skrivali Židove. Elvira Kohn, poznata fotografkinja, bila je jedna od njih - riječi su Radmile Šutalo.

Za kraj otkrila je zašto baš Židovi, zašto se baš bavi njima u svom radu.

- Prvo, nisam Židovka, nitko u obitelji mi nije Židov. Oduvijek me zanimala povijest, naročito manjine i marginalne skupine ljudi. Diplomirala sam na radu o Romima, i htjela sam na tome i doktorirati. Ali, pokojni voditelj doktorskog studija „Povijest stanovništva“, akademik Nenad Vekarić mi je rekao da je osobno u svojim istraživanjima našao samo dva Roma u dubrovačkoj povijesti. Zato sam se odlučila za Židove i što više čitam o njima sve više me zanima njihova burna prošlost. Sve više se divim tom narodu. - zaključila je za *Dubrovački dnevnik* Radmila Šutalo.

Dubrovački dnevnik, 11.10. 2019.

Odbrana Izraela

(11)

Ovu knjigu s poštovanjem posvećujem čoveku koji mi je bio dragi prijatelj skoro četrdeset godina, profesoru Aharonu Baraku, predsedniku Vrhovnog suda Izraela, čije su sudske odluke ojačale odbranu Izraela i osnažile vladavinu prava bolje nego što bi ijedna knjiga ikada mogla. A.D.

Da li je Izrael najveći prekršilac ljudskih prava na svetu?

OPTUŽBA

Izrael je „najupadljiviji primer prekršilaca ljudskih prava na svetu.“

TUŽITELJI

„Svetskoj konferenciji protiv rasizma prethodile su četiri regionalne konferencije, čiji je zadatak bio da se formuliše složena Deklaracija protiv rasizma i Plan akcije. Izrael je isključen iz poslednje regionalne konferencije u Teheranu, sa koje je došla najteža optužba protiv Izraela od kraja Drugog svetskog rata. 'Optužba' je sadržala sedam komponenata:

- *Okupacija je zločin protiv čovečnosti, nov oblik aparthejda, pretnja međunarodnom miru i bezbednosti;*
- *Izrael je, u svojoj suštini, država aparthejda;*
- *Izrael je meta-kršilac ljudskih prava (u svetu u kome ljudska prava predstavljaju novu sekularnu religiju, Izrael postaje novi 'anti-Hrist' našeg vremena);*
- *Izrael je počinilac međunarodnih zločina – ratnih zločina, zločina protiv čovečnosti, genocida – stoga nastaje pravo na 'oružanu borbu' i 'otpor' protiv 'kriminalne' države;*
- *Izrael (kao jevrejska država) je 'prvobitni greh' koji je nastao kroz 'etničko čišćenje' Mandatne arapske Palestine;*
- *Pominjanje 'holokausta', u množini i bez velikog slova, u slučaju Izraela primer 'holokausta' protiv Arapa;*
- *Cionizam se ne označava ne samo kao oblik rasizma, već se smatra da je cionizam 'antisemitski'“ (Profesor Irvin Kotler, opisuje optužbe).*

„Svskog dana šestonedeljne sesije Komisije za ljudska prava Ujedinjenih nacija, koja je sada završila

drugu nedelju svog zasedanja, počinje kršenjem naj-osnovnijeg principa međunarodnih odnosa Povelje UN – 'jednakosti svih nacija, velikih i malih'. Jedna članica UN ostaje u hodniku svakog jutra između 9 i 10, dok se druge članice i posmatrači (uključujući i Palestinske vlasti), sastaju na privatnim strateškim sesijama na kojima se razmenjuju informacije u svih pet regionalnih grupa UN. Ta članica je Izrael. To je aparthejd u stilu Ujedinjenih nacija... Što se tiče masovnog napada na Izrael, koji je ove godine počeo u četvrtak, zapisnici Komisije za poslednjih 30 godina govore sami za sebe:

- *Izrael je bio jedina zemlja koja je svake godine imala čast da bude jedina tačka dnevnog reda.*
- *Komisija za ljudska prava je više vremena posvetila Izraelu nego bilo kojoj drugoj zemlji.*
- *Dok je 11 procenata ukupnih efektivnih sastanaka bilo posvećeno samo Izraelu, 24 procenta vremena je bio posvećeno svim drugim članicama UN zajedno.*
- *27 procenata rezolucija koje su kritikovale neku određenu zemlju ticalo se isključivo Izraela.*

„Pravi dvostruki standardi? Nijedna rezolucija u istoriji ove Komisije nije se nikada ticala država kao što su Sirija, Kina, Saudi Arabija ili Zimbabve.

Grešku nisu učinile žrtve, koje se na hiljade, godinama žale UN na velika i sistematska kršenja ljudskih prava u zemljama kao što su Bahrein, Čad, Liberija, Malavi, Mali, Pakistan, Saudi Arabija, Sirija, Ujedinjeni arapski emirati, Jemen i Zimbabve. Ali ova komisija svake godine drži zatvorene sastanke – od kojih je prvi održan u petak – na kojima sahranjuje ove pritužbe i odbija da te države javno osudi svojim rezolucijama.

Debate ove komisije o tački dnevnog reda 'Izrael' mnogo toga objašnjavaju. U četvrtak je palestinski predstavnik, Nabil Namlavi, (koga predsedavajući iz Libije naziva 'Njegova ekscelencija, poštovani ambasador Palestine') je rekao:

Svet je u prošlosti osudio stari nacizam... tokom Drugog svetskog rata... Svet je takođe osudio cionistički Izrael za iste zločinačke zločine koje sprovodi protiv palestinskog naroda... sada već više od 50 godina, počevši... 1948... Svet... još nije eliminisao novi cionistički nacizam i „Izrael je stvoren kroz zločine protiv čovečnosti koje je sprovodio i sprovodi do današnjih dana.““ (Ana Bajefski, opisujući optužbe)

STVARNO STANJE STVARI

Izrael je jedina država na Bliskom istoku koja funkcioniše po zakonima. Istorija poštovanja ljudskih prava u ovoj zemlji je bolja u poređenju sa bilo kojom

drugom zemljom sveta koja se suočila sa sličnim opasnostima. Vrhovni sud Izraela je među najboljim na svetu i često je svojim odlukama nadjačao vojsku i vladu, i naterao ih da se ponašaju u skladu sa zakonima. Izrael spada među one zemlje na svetu koje najviše poštuju prava žena, homoseksualaca i ljudi sa fizičkim i mentalnim nedostacima i tako dalje. U Izraelu takođe vladaju sloboda govora, štampe, neslaganja sa vlastima, udruživanja i religije.

Palestinske vlasti, s druge strane, ne pokazuju nikakvo poštovanje ljudskih prava. One muče i ubijaju navodne kolaboracioniste, bez ičega što i malo liči na suđenje. Ne tolerišu neslaganje sa svojom politikom i alternativne načine života. Palestinski propagandisti se pozivaju na „ljudska prava“ jedino u smislu taktike protiv Izraela.

DOKAZ

Suočena sa sličnim opasnostima, kako iznutra tako i spolja, nijedna nacija u istoriji nikada nije toliko napora uložila da natera svoju vojsku da se ponaša u okvirima zakona. Vrhovni sud Izraela, po svim svedočenjima jedan od najboljih na svetu, imao je mnogo izrazitiju ulogu u kontroli izraelske vojske od bilo kog suda u istoriji koji se bavio vojnim poslovima, uključujući tu i SAD. Mada, naravno, ima obzira prema zahtevima bezbednosti, Vrhovni sud Izraela je u više slučajeva obuzdavao svoju vladu i vojsku, i primoravao ih da odustanu od akcija koje predstavljaju kršenje najviših standarda vladavine prava.

Praktično u svakoj drugoj demokratiji, a tu spadaju i SAD, sposobnost sudova da sprečava vojsku da preduzima bilo kakvu akciju za koju smatra da je potrebna u cilju očuvanja nacionalne bezbednosti, vrlo je ograničena. *Njujork Tajms* je izvestio: „Jedan od najneobičnijih aspekata izraelskih zakona je skraćeni pristup molilaca najvišem izraelskom sudu, a tu spadaju i Palestinci. Aprila 2002, tokom najžešćih borbi u trenutnom konfliktu u izbegličkom kampu Dženin na Zapadnoj Obali, Vrhovni sud je skoro svakodnevno primao peticije i o njima odlučivao.“

Profesor Jichak Zamir, raniji sudija Vrhovnog suda Izraela koji ima „reputaciju snažnog zastupnika građanskih prava“, rekao je da ne zna „ni za jednu drugu zemlju u kojoj civilni sudovi imaju tako široku nadležnost u ocenjivanju vojnih akcija.“ Čak i Radži Surani, direktor Palestinskog centra za ljudska prava u Gazi, i oštar kritičar Izraela, kaže da ga „visoki standardi pravnog sistema neprestano iznenađuju.“

Moderni Vrhovni sud Izraela, pod rukovodstvom svog predsednika, profesora Aharona Baraka, uzeo je ulogu aktiviste u uspostavljanju ispravne ravnoteže

između bezbednosti i slobode. Štitio je prava Palestinaca, ne-boraca, ratnih zarobljenika i drugih, često uz rizik po izraelske civile i vojnike.

Vrhovni sud Izraela je bio jedini sud koji se direktno bavio primenom fizičkog pritiska (nesmrtonosnog mučenja) na uhvaćenim teroristima, radi dobijanja informacija potrebnih za sprečavanje terorističkog napada koji je u toku. Bez obzira na priznanje da ekstremne mere mogu u takvim situacijama da spase živote, zabranjeno je korišćenje takvih mera, uz potvrdu da Izrael mora da se bori u ratu protiv terorizma „jednom rukom vezanom iza leđa“ jer tako nalaže njegov zakon. Izraelskoj vojsci je zabranjeno da napada kola hitne pomoći, uprkos znanju da se ona često koriste za transport eksploziva i bombaša-samoubica.

Smatramo da treba da naglasimo da su naše borbene snage obavezne da poštuju humanitarna pravila u pogledu brige o ranjenima, bolesnima i telima poginulih. Zloupotrebe počinjene od strane (palestinskog) medicinskog osoblja u bolnicama i kolima hitne pomoći, obavezuju izraelsku vojsku da izbegava takve aktivnosti i da, po svojoj volji i odluci, ne krši prihvaćena humanitarna pravila. I to je zaista stav na koji se država obavezala. Ovaj stav nije samo u saglasnosti sa međunarodnim zakonima, na koje peticije zasnivaju svoje zahteve, već i u svetlu vrednosti do kojih država Izrael drži kao jevrejska i demokratska država.

Vojska će o ovoj svojoj obavezi, zasnovanoj na zakonu i moralu ponovo podsetiti svoje borbene jedinice, sve do poslednjeg vojnika na terenu, putem konkretnih instrukcija koje će sprečiti, do mere do koje je to moguće, čak i u kritičnim situacijama, aktivnosti koje nisu na liniji pravila humanitarne pomoći.

Po objavljivanju ove odluke, palestinski teroristi su nastavili da zloupotrebljavaju kola hitne pomoći. *Njujork Tajms* je 21. maja 2003. izvestio o slučaju kada se „bombaš koji je krenuo u akciju tri puta sakrio u kola hitne pomoći, u pokušaju da prođe pored izraelskih vojnika. Onda se pridružio ženi od 40 godina, majci troje dece, koja je privezala bombu sebi na grudi i krenula s njim taksijem.“

Vrhovni sud Izraela je zabranio Izraelu da u zatvoru drži osobe koje će se koristiti „za cenjkanje“ u razmeni zatvorenika koje neprijatelj protiv zakona drži kod sebe.

Sud je 3. septembra 2002. odlučivao o slučaju u kome je izraelska vojska naredila proterivanje sestre i brata teroriste koji je organizovao nekoliko samoubilačkih napada. Proterani su na dve godine sa Zapadne Obale i preseljeni u Oblast Gaze, na osnovu činjenice

da je sestra šila pojaseve za nošenje eksploziva, dok je brat „služio kao straža kada mu je brat, sa članovima svoje grupe, prenosio dva eksplozivna punjenja sa jednog na drugo mesto.“ Sud je odlučio da odluka o proterivanju, koja se sastojala od „privremene promene mesta stanovanja“ unutar okupiranih teritorija, ima vrednost jedino ako „sama osoba (koja se proteruje) predstavlja stvarnu opasnost“:

Ne može se promeniti mesto stanovanja nedužnom rođaku koji ne predstavlja opasnost, čak i ako je dokazano da ta promena mesta stanovanja može druge da odvрати od izvođenja terorističkih akcija. Ne može se menjati mesto stanovanja nekome ko više ne predstavlja opasnost. To se može učiniti samo na osnovu jasnih i uverljivih administrativnih dokaza. Premeštanje mora da bude srazmerno delu.

U pridruženom slučaju, sud je promenio odluku o proterivanju:

Odlučeno je, međutim, da u pogledu žalbe Abed Alnaser Mustafe Ahmed Asida – brata teroriste Naser A-Din Asida – mera promene prebivališta nije prihvatljiva. Razlog je da, iako je dokazano da je podnositelj žalbe znao za dela svog brata teroriste, njegovo učešće bilo samo pozajmica svojih kola bratu, davanje čiste odeće i hrane u svojoj kući, i nije ustanovljena nikakva veza između dela podnosioca žalbe i terorističkih aktivnosti njegovog brata. Zbog toga se smatra da ne postoji odgovarajuća osnova za utvrđivanje da je podnositelj žalbe dovoljno opasan i da ga zbog toga treba proterati.

U zaključku, sud je dao sledeće napomene:

Država Izrael prolazi kroz težak period. Terorizam nanosi štete njegovim stanovnicima. Ljudski životi se ne poštuju. Ubijeno je na stotine ljudi. Hiljade ljudi je ranjeno. Arapsko stanovništvo u Judeji i Samariji i u Oblasti Gaze nepodnošljivo trpi. Sve je to posledica akata ubistava i razaranja od strane terorista... Država čini sve što može da bi zaštitila svoje stanovnike i da bi obezbedila bezbednost u regionu. Mere su ograničene. Ograničenja su pre svega vojno-operativna. Teško je boriti se protiv osoba koje su spremne da od sebe načine bombe. Ograničenja su takođe normativne prirode. Država Izrael je demokratija koja teži slobodi. Radi se o odbrambenoj demokratiji koja deluje unutar okvira svog prava na samoodbranu – prava koje garantuje Povelja Ujedinjenih nacija... Nije svaka mera uvek i zakonska mera. ... Položaj države Izrael je zaista težak. Ni naša uloga, kao sudija, nije laka. Mi činimo sve što možemo da na ispravan način držimo

ravnotežu između ljudskih prava i bezbednosti u ovom području. U toj ravnoteži ljudska prava ne mogu da imaju potpunu zaštitu, kao što bi bilo da nema terorizma, a državna bezbednost ne može da ima punu zaštitu kao što bi bilo da nema ljudskih prava. Potrebna je fina i osetljiva ravnoteža. To je cena demokratije. Skupo je, ali vredi. To jača državu. Daje joj razlog da se bori.

Oni koji tvrde da se Izrael ne pridržava zakona, trebalo bi da pročitaju kompletan tekst ove odluke (može se naći na Internetu).

Treba reći da su, mada daleko od savršenih, izraelske akcije u borbi protiv terorizma više u skladu sa zakonom nego u bilo kojoj drugoj zemlji koja se bori protiv sličnih opasnosti. Za razliku od Izraela, Egipćani, Jordanci i Palestinci redovno muče zatvorenike, i ne ograničavaju se samo na mučenje koje nije smrtonosno. Palestinske vlasti su 2002. objavile da je osoba na koju se sumnjalo da je kolaborator mučena dok nije okrivio svoju tetku, koja je zatim streljana bez bilo čega što bi ličilo na suđenje. Jordan nije mučio samo osobe na koje se sumnjalo da su teroristi, već i njihove rođake, kako bi im se razvezali jezici.

Zanimljivo je podsetiti se da, kada su Kinezi poubijali demonstrante na trgu Tjenanmen 1989, prva osoba koja je čestitala Džiang Ceminu na gušenju demonstracija bio je Jaser Arafat koji je govorio u ime palestinskog naroda. Evo šta je tada napisao:

U ime palestinskog naroda, rukovodstvo i ja lično... koristimo ovu priliku da izrazimo krajnje zadovoljstvo da ste bili u stanju da uspostavite normalan red posle nedavnih incidenata u Narodnoj republici Kini. Želim vam, dragi prijatelji, još više uspeha u naporima da dostignete nade, ciljeve, aspiracije, stabilnost i bezbednost nama prijateljskog naroda Kine.

Isti oni palestinski propagandisti, koji se tako glasno i hipokritično žale kada Izrael makar i malo odstupi od ljudskih prava, brzi su da pohvale i podrže svakog tiranina koji razara ljudska prava, od Sadama Huseina, Muamera Gadafiga, do Fidela Kastro.

Kao i svaka druga nacija, Izrael je činio greške u preteranim reakcijama na terorizam i druge pretnje svom civilnom stanovništvu. Sve je to daleko od savršenog, ali u poređenju i proceni u kontekstu njegovih akcija, jasno je da zaslužuje da bude izdvojen i pohvaljen, ne kritikovan, zbog napora da se bori protiv terorizma unutar zakonskih okvira i zbog osetljivosti na prava nedužnih ne-boraca.

U svom govoru 1987, sudija Vilijam Brennan, možda najistaknutiji borac za građanska prava u istoriji

Vrhovnog suda SAD, izneo je sledeća opažanja u vezi napora Izraela da drži ravnotežu između bezbednosti i građanskih sloboda:

Možda je Izrael, ne SAD, država koja daje najviše nade u izgradnju pravnog sistema koji će štiti građanske slobode od zahteva nacionalne bezbednosti. Jer Izrael je zemlja koja je suočena sa stvarnim pretnjama svojoj bezbednosti tokom poslednjih četrdeset godina, i čini se da će se sa takvim opasnostima suočavati i u predvidljivoj budućnosti. Borba za uspostavljanje građanskih sloboda u senci pretnji po bezbednost, mada je teška, obećava izgradnju tvrđave slobode koja može da izdrži strah i paniku iznenadne opasnosti – tvrđavu koja će pomoći u garantovanju da država koja se bori za svoj opstanak ne mora obavezno da žrtvuje one nacionalne vrednosti koje borbu čine opravdanom... Nacije sveta, suočene sa iznenadnim opasnostima po svoju bezbednost, gledaće na iskustva Izraela u neprekidnoj bezbednosnoj krizi, i lako je moguće da će ustanoviti da nema osnove za odbacivanje zahteva za bezbednošću pred opasnostima kojima je Izrael izložen, i da je Izrael hrabro očuvao građanska prava bez negativnih posledica po svoju bezbednost...

Ne bih bio iznenađen ako bi u budućnosti zaštita, koja se generalno pruža građanskim slobodama u vreme svetskih kriza, bila dug lekcijama koje Izrael uči u svojoj borbi da istovremeno očuva građanske slobode svojih stanovnika, ali i bezbednost svoje nacije. Jer u tom opasnom loncu leži mogućnost stapanja svetskog pravnog sistema građanskih sloboda koja će moći da izdrži turbulencije ratova i kriza. U ovom smislu neprijateljstvo ipak može da posluži slobodi.

Kada vođa studenata, kao onaj što je bio citiran na početku ovog poglavlja, izjavi da je Izrael najveći kršitelj ljudskih prava na svetu – jasno je da je kriv ili za očajno neznanje ili za zloćudnu fanatičnost. Kako god bilo, nalazi se u vrlo brojnom, ali ne vrlo dobrom društvu. Većina razumnog sveta bi radije učila o građanskim slobodama i ljudskim pravima od sudije Vilijama Brenana nego od Erika Rajhenbergera, Jasera Arafata ili od Komisije za ljudska prava Ujedinjenih nacija.

Ukoliko još uvek postoji imalo sumnje u vezi superiornosti izraelske demokratije i posvećenosti vladavini prava, u poređenju sa arapskim i muslimanskim nacijama, čak i sa većinom Zapadnih nacija, neka to razreše sami Palestinci koji su upoznati sa izraelskim političkim i pravnim institucijama. Halil Šikaki, Palestinac koji se bavi političkim naukama, koji

ispituje javno mnjenje među Palestincima od 1996, na pitanje „kojoj se vladi dive?“ ustanovio je sledeće:

Izrael ima najbolje rezultate iz godine u godinu, ponekad čak sa 80% odobravanja. Sledi američki sistem, zatim francuski, a tek zatim, u daljini, jordanski i egipatski.

Na početku svog rada, Palestinske vlasti su držale četvrto mesto, sa oko 50% odobravanja. Sada stoji čvrsto na poslednjem mestu, sa manje od 20%. Korupcija, pogrešno vođenje i stagnacija palestinske stvari je kulturu kritike okrenula protiv palestinskih vladara.

Ispitani Palestinci su takođe poželili ustav koji bi „suštinski ojačao i zaštitio pravni sistem, koji je sada najslabiji element palestinske vlasti“. I to je modelirano prema izraelskom pravnom sistemu. Ne iznenađuje. Arafat više voli „slab pravni sistem“. Isto tako i većina diktatora.

Da li postoji moralna jednakost između palestinskih terorista i izraelskih odgovora na napade?

OPTUŽBA

Postoji moralna jednakost između onih koji *namerno* ciljaju nedužnu decu, žene, starce i druge civile, i onih koji *nenamerno* ubijaju civile u procesu pokušaja da se spreče dalji teroristički napadi.

TUŽITELJI

„Bombaši-samoubice su teroristi, a to su takođe, i još gore, izraelski zločini i koje mi (SAD) sprovodimo.“ (Noam Čomski)

„*Ubijanje budućnosti: Deca na vatrenoj liniji*, novi izveštaj sastavljen od strane Amnesty International u kome se iznose detalji o tome kako su palestinska i izraelska deca bila ciljana na ranije nepoznat način, od početka sadašnje *Intifade*.

„Deca sve češće podnose oštrinu ovog sukoba. I Izraelske odbrambene snage (IDF) i palestinske naoružane grupe pokazuju potpuno zanemarivanje života dece i drugih civila“, objavila je danas Amnesty International.

„Mora da se povrati poštovanje ljudskog života. Samo novo stanje duha među Izraelcima i Palestincima može da spreči dalje ubijanje dece.“

„Nekažnjivost koju uživaju članovi IDF i palestinskih grupa, odgovorna za ubistva dece, pomogla je da se stvori situacija u kojoj pravo dece i civila na život ima malo ili nikakvu vrednost.

„Dosta je neprihvatljivih razloga i izvinjenja. I Vlada Izraela i palestinske vlasti moraju da deluju brzo i čvrsto, da istraže ubistvo svakog pojedinog deteta, i da se osiguraju da oni koji su odgovorni za takve zločine budu privedeni pravdi“, kaže se u izjavi ove organizacije.“ (izjava za štampu Amnesty International)

„(Papa Jovan Pavle II je izdao) nedvosmislenu osudu terorizma, bez obzira sa koje strane dolazi.“

„Mi jednako osuđujemo... i samoubilačke bombaške napade... i nasilje koje sprovodi izraelska okupacija.“ (delegacija Nacionalnog saveta crkava na Bliskom Istoku).

„Palestinci će tvrditi da je nasilje izraelske okupacije neuporedivo veće i da su svakodnevna kombinacija mučenja, rušenja kuća, ponižavajućih pretraga, ciljanih smaknuća i opsade gradova i sela neuporedivo veće zlostavljanje od bilo čega kroz šta izraelsko stanovništvo prolazi. Moguće je da su u pravu.“ (Rabin Mihael Lerner)

PRAVO STANJE STVARI

Svaka razumna škola filozofije, teologije, prava i zdravog razuma pravi razliku između namernog ciljanja civila i nenamernog ubijanja civila dok su prava meta teroristi koji se kriju među njima.

DOKAZ

Teroristički napadi protiv Izraela i Jevreja uključuju i sledeće mete:

- *Dečije zabavište u kome je osamnaestoro dece i vaspitača pobijeno mašinskom puškom*
- *Osnovna škola u kojoj je pobijeno dvadeset i sedmoro dece i učitelja*
- *Centar jevrejske zajednice u kome je ubijeno osamdeset i šest civila*
- *Sinagoga u Turskoj u kojoj je ubijeno dvadeset i sedam Jevreja tokom molitve*
- *Švedski avion na putu ka Izraelu u kome je ubijeno četrdeset i sedam civila*
- *Putnički terminal aerodroma u Lodu, u kome je ubijeno dvadeset i sedam civila, većinom hrišćanskih hodočasnika*
- *Seder Pesah na kome je ubijeno dvadeset i devet Jevreja*
- *Diskoteka u kojoj se skupljaju tinejdžeri, gde je stradala dvadeset i jedna osoba, uglavnom poreklom iz Rusije*
- *Kafeterija na Hebrejskom univerzitetu u kojoj je ubijeno dvadeset i devet osoba*
- *Avion pun turista iz Izraela, na povratku sa Hanuka odmora u Keniji.*

Samo poslednji od navedenih napada nije uspeo. Ciljano ubijanje dece i starijih, i drugih nebranjanih civila nema apsolutno nikakvo moralno opravdanje. Amnesty International je ove terorističke napade okarakterisao kao „zločine protiv ljudskosti“. Mnogi teroristički napadi čak nisu upravljani ni protiv izraelskih civila – koji su, naravno, i sami neopravdani – već protiv Jevreja koji žive van Izraela, bez obzira na njihove stavove u vezi sa Izraelom. To je, jednostavna i u čistom obliku, antisemitska mržnja.

Kada je Klu Kluks Klan izvodio slične zločinačke napade, mada u daleko manjem obimu, došlo je do sveopšte osude. Niko nije podjednako osudio namerno bacanje bombi od strane Klana i povremene preterane reakcije FBI-a. Ipak ima onih koji pokušavaju da opravdaju sadašnji anti-jevrejski bes, opisujući to kao delovanje boraca za slobodu. Istina je da krajnje desni ekstremisti i islamski militaristi rade zajedno u Nemačkoj i drugim evropskim zemljama na širenju „žestokog antisemitizma u studentskim gradovima.“ Neonacisti takođe saraduju sa islamskim teroristima u Argentini, održavajući tako anti-jevrejsko nasilje.

Žrtve Holokausta i drugih genocida nisu ubijale nedužnu decu, čak ni decu onih koji su nad njima vršili zločine. Pa ipak, neprijatelji Izraela – od Palestinaca do Iranaca i neo-nacističkih grupa koje su sa njima saradivale – nisu oklevali da na nišan uzmu i decu i sve druge, Jevreje ili ne-Jevreje. A mnogi iz međunarodne zajednice insistiraju na opisu izraelskih pokušaja da te užase spreče kao moralni ekvivalent samim zločinima. Među najgorim zločincima su određene verske vode, koji bi trebalo bolje da znaju i čija religija pravi suštinsku razliku između namerno izazvanih posledica, kao što je ciljanje dece, i nenamernih posledica, čak i kada to dovede do smrti deteta dok se cilja na teroristu.

Nova katolička enciklopedija definiše princip „dvostrukog efekta“ kao „pravilo ponašanja koje se često koristi u moralnoj teologiji da bi se odredilo da li neka osoba može zakonski da obavi neku aktivnost, iz koje proizlaze dve posledice – jedna dobra i jedna loša.“ Zatim se nudi sledeći primer, koji savršeno opisuje izraelsku politiku u borbi protiv terorizma:

U modernom ratovanju često se može primeniti princip dvostrukog efekta. Tako, u toku vođenja pravednog rata, nacija može da izvede napad iz vazduha na značajan vojni cilj neprijatelja, čak i ako će srazmerno mali broj ne-boraca stradati. Ova loša posledica može da bude kompenzovana velikim dobitkom koji se dobija uništenjem mete. Ovo ne bi važilo ako bi veliki broj ne-boraca stradao u napadu, van srazmere dobiti... Dalje, ako je direktna svrha

napada bila ubijanje što većeg broja ne-boraca, i to radi rušenja volje neprijatelja za nastavak borbe i njegovog podsticanja da potraži mirno rešenje, takav napad bi bio greh... To bi bio slučaj korišćenja zlih sredstava za postizanje dobrog cilja.

Ovako je filozof Džin Betke Elštajn oštroomno primetila u reakciji na tvrdnju o moralnoj jednakosti koju su izneli neki sveštenici i teolozi:

Ako ne bismo mogli da razlikujemo slučajnu smrt usled saobraćajne nesreće i namerno ubistvo, naš sistem kriminalne pravde bi se raspao. Ako nismo u stanju da razlikujemo ubijanje boraca od namernog ciljanja mirnih civila, onda živimo u svetu moralnog nihilizma. U takvom se svetu sve svodi na istu nijansu sivog, i ne možemo uočavati razlike koje nam pomažu u zauzimanju svojih političkih i moralnih stavova.

Ovaj propust da se razume – ili, u gorem slučaju, da se razume ali da se ne priznaje – osnovna razlika između namernog ciljanja civila i slučajnog ubistva civila u toku samoodbrane, odslikava u najboljem slučaju moralno slepilo, a u najgorem goli fanatizam. To takođe ohrabruje one koji se namerno odlučuju na ubijanje civila kao na sredstvo sticanja „moralne jednakosti“ sa svojim humanijim neprijateljem u areni javnog mnjenja. Surova je ironija da neki fanatici ne smatraju Izrael *ni* moralnim ekvivalentom njegovim neprijateljima-teroristima. Noam Čomski, na primer, izraelske i američke protiv-terorističke akcije smatra daleko gorim od samog terorizma.

Moj argument nije da dva zla čine jedno dobro. Uvek je moguće naći greške na svim stranama. Moj argument je – a to je argument koji se nalazi u središtu civilizacije i pravde – da ideja lošeg nije uvek stvar stepena; postoje kvalitativne razlike između *nenamernog* zla i *namernog* zla. Dva mrtva civila nisu jednaka ako je jedan bio meta ubistva a smrt drugog nesrećna posledica, uprkos najboljim naporima, uključujući i rizik po život sopstvenih vojnika, da se spreči ubijanje civila. Obe smrti su loše, kao što je loša i smrt dva pacijenta u bolnici, kojima su date prevelike doze leka protiv raka. Ali svi oni koji ne mogu, ili neće, da razlikuju između slučaja kada je medicinska sestra, koja je rasista, pacijentu crncu namerno dala preveliku dozu, i smrti pacijenta koji je umro primajući agresivnu terapiju protiv raka za koju je znao da donosi veliki rizik, ti ljudi ili pate od moralnog slepila ili su namerno fanatični. *Svako* razume ovu razliku, i svako u nju veruje, i u svakom drugom kontekstu. Ali kada se radi o Izraelu, zdrav razum i bazična moralnost su suspendovani od strane onih koji insistiraju na primeni dvostrukih standarda na jevrejsku državu.

Čak i kada Izrael trpi opravdanu kritiku zbog preterane reakcije i dovođenja civila u opasnost, i dalje ne postoji moralna jednakost između, s jedne strane, aktiviranja bombe pune eksera nakvašenih otrovom za pacove, čija je jedina svrha da se ubije i rani što je više moguće civila, i s druge strane, ciljanje terorista pod okolnostima u kojima je verovatno da će neki nedužni civil stradati. Obe stvari su pogrešne, ali je prva daleko, daleko moralno negativnija od ove druge, zato što su ciljevi različiti. Nijedno civilizovano društvo ne smatra ubistvo s predumišljajem moralno jednakim ubistvu iz nehata. To važi i za Bibliju, i za Koran, i za međunarodno pravo – osim, naravno, kada se radi o Izraelu, pošto se čini da se, u tom slučaju, tradicionalne razlike i univerzalno prihvaćena pravila moralnosti zaboravljaju.

Nekim ljudima je važno da veruju da je moral relativna stvar i da na svetu ne postoji apsolutno zlo. To naročito važi za one koji su postali punoletni posle ere Hitlera i Staljina. Čak i posle smrti ova dva savršeno zla monstuma, bilo je i drugih koji su bili čisto zlo, kao što su Pol Pot i Idi Amin. Oni su, međutim, živeli u udaljenim zemljama i nisu svakodnevno bili pred očima Amerikanaca kao što je bio slučaj sa Hitlerom i Staljinom. Mnogi su na rat u Vijetnamu gledali kao sudar moralno jednakih agresora. Fidela Kastru su mnogi videli kao levičara koje je činio i dobra i loša dela.

Na svetu, međutim, postoji čisto zlo, a namerno gađanje dece, žena i starih ljudi, na osnovu njihove etničke pripadnosti ili nacionalnog porekla jeste čisto zlo koje nema apsolutno nikakvo opravdanje. Propust da se ta vrsta terorizma okarakterise kao čisto zlo, dozvoljava da sve postane relativno. Ako je dozvoljeno ciljanje u bebe i decu u školi samo zato što su Jevreji, onda da li postoji išta što nije prihvatljivo? Fjodor Dostojevski je u *Braći Karamazovima* postavio pitanje u čuvenom dijalogu Ivana i Aljoše koji razgovaraju o tome šta je relativno:

Ivan: „Zamisli da stvaraš tkanje ljudske sudbine sa ciljem da ljude najzad usrećiš, da im daš mir na kraju svega, ali da je, da bi to postigao, bilo potrebno da na smrt izmučiš samo jedno malecno stvorenje – na primer onu bebu koja se malim pesnicama udara po grudima – i da to tvoje zdanje bude izgrađeno na bebinim neosvećenim suzama, da li bi se saglasio da budeš arhitekta pod tim uslovima? Reci mi, i reci istinu.“ Aljoša je odgovorio bez oklevanja: „Ne, ne bih pristao.“

Setite se da su i Hitler i Staljin tvrdili da imaju opravdanje za svoju politiku masovnih zločina, i da su ih mnogi sledili, uključujući intelektualce, profe-

sionalce i umetnike. Mi sada znamo da nije na svetu bilo ničeg što bi opravdalo uništenje desetina miliona nedužnih civila, mada neki palestinski i arapski lideri i danas žale što Hitler nije dovršio posao.

Zbog čega se danas pristojni ljudi plaše da zlo nazovu njegovim imenom? Zbog čega ima toliko onih koji insistiraju na pronalaženju moralne jednakosti? I zbog čega toliko ljudi najveće od svih zala – namerno gađanje dece – nazivaju rečima koje pozitivno zvuče: „borbom za slobodu“, a istovremeno razumne napore da se spreče ova zlodela koja podsećaju na nacističke zločine nazivaju nacizmom? Noam Čomski voli da svoje slušaocce podseti da su i Hitler i Staljin svoj genocid opisivali kao borbu protiv terorizma, čime nagoveštava da sve što ima etiketu antiterorizma – od logora smrti u kojima su milioni dece ugušeni gasom do ciljanog smaknuća jednog jedinog terorističkog komandanta – predstavlja moralni ekvivalent.

Onog dana kada je predsednik Buš doveo u Akabu premijera Arijela Šarona i palestinskog premijera Abasa, Hamasov lider Ismail Abu Šanab se zakleo da će se napadi bombaša-samoubica nastaviti, i to pošto je gorko zamerio Abasu što je priznao da su Jevreji patili kroz istoriju: „Govorio je o stradanju Izraela kao da su Palestinci počinili Holokaust nad Jevrejima, dok su u stvarnosti Palestinci oni koji su povodom Holokausta stradali od strane Izraela.“ Ovo istorijsko neznanje, ili samozavaravanje, u vezi stvarne uloge palestinskih vođa povodom Holokausta, u kombinaciji sa nemoralnim poređenjem nacističkih logora smrti sa izraelskom samoodbranom od terorizma, samo po sebi predstavlja prepreku miru.

Politički analog moralnoj jednakosti je nepristrasnost. Ona sledi iz pogrešne premise da su Palestinci i Izraelci podjednako krivi za propast mirovnog procesa i eskalaciju nasilja, pa međunarodna zajednica treba da bude nepristrasna u odnosima sa obema stranama. Ali iz nespornih činjenica takođe sledi da su palestinski lideri krivi za ponovljeno odbijanje rešenja sa dve države i za eskalaciju nasilja koja je iz toga usledila, pa da te dve strane ne treba da budu tretirane nepristrasno. Nagraditi odbijanje i nasilje nepristrasnošću jednako je ohrabrenju za opisano ponašanje. Oni koji odbijaju mir u korist nasilja treba da budu oštro kažnjeni, a Palestinci odbijaju mir još od 1920-ih. Oni koji su bili spremni da prihvate miroljubivo rešenje sa dve države 1937, 1947. i 2000-2001, treba da imaju od toga neke koristi – a to je Izrael.

Dalje, trebalo bi da postoji cena koju će platiti oni koji započinju agresivne ratove uništenja i istrebljenja, kao što su arapske države i palestinski borci više puta

činili. A trebalo bi da postoji nagrada za one koji su uspešno odbranili svoje civilno stanovništvo u tim agresivnim ratovima. Svaki drugi pristup će ohrabriti vođenje agresivnih ratova. Takođe mora da postoji cena koju će platiti oni koji su se u više navrata udružili sa, i aktivno je podržavali, najgoru vrstu zla, od nacizma do sadamizma. Slično tome, oni koji su podržavali pobedničku stranu u pravednim ratovima tradicionalno su nagrađivani tako što su bili povoljno tretirani.

Ideja nepristrasnosti se čini dobroćudnom, skoro moralnom. Kao narod koji je posvećen jednakosti, Amerikanci generalno podržavaju nepristrasnost. Svakako je to nešto što očekujemo od sudija na nekom sportskom događaju. Od naše vlade zahtevamo takav tretman raznih rasa, vera, rodova i seksualnih orijentacija. Međutim, nepristrasnost nije automatski verodostojan kriterijum kojim se ocenjuju nacije i grupe koje su se sasvim drukčije ponašale – neke neuporedivo bolje od drugih – što se prosuđuje na osnovu opšte prihvaćenih moralnih kriterijuma. Posle Drugog svetskog rata niko nije očekivao nepristrasnost prema Nemcima i Japancima, i niko nije očekivao nepristrasnost kada se Ministarstvo pravde obrušilo na Kju Kluks Klan. Još jasnije: niko ne očekuje nepristrasnost u sukobu Osame bin Ladena i njegove al-Kaide i onih koji ulažu napore da unište i neutrališu njegovu sposobnost da i dalje nanosi štetu nedužnim ljudima. Trebalo bi da podržimo one koji teže miru u odnosu na one koji su dokazali da im se više dopada rat. Trebalo bi da podržimo one koji ne pokušavaju da unište jednu članicu UN, a ne one koji tome teže.

Da predemo sa teorije na praksu, nepristrasnost je retko nepristrasna. Oni koji zagovaraju nepristrasnost između Izraela i njegovih neprijatelja, generalno zastupaju naginjanje u korist Palestinaca. To svakako odavno važi za Ujedinjene nacije, gde se zagovara nepristrasnost a glasa se upadljivo protiv Izraela, a u korist Palestinaca, i ne samo protiv Izraela već i protiv drugih okupiranih naroda i onih bez svoje države. Isto važi i za većinu evropskih i azijskih zemalja.

Čak je i Amnesty International pala na ispitu nepristrasnosti, lažno tvrdeći da nikada neki palestinski maloletnik nije učestvovao u napadu bombaša-samoubice, i da izraelska vojska „cilja“ nevinu palestinsku decu. Za SAD, koje su uglavnom bile nepristrasne i generalno i u sukobu Izraela i Palestinaca, često se smatra da zastupaju izraelsku stranu, dok se oni koji bezočno drže stranu Palestincima smatraju nepristrasnim. Ujedinjene nacije su u Savetu bezbednosti često glasale protiv Izraela, ponekad i skroz pogrešno – kao u slučaju kad je Izrael uništio irački nuklearni reaktor, što je bila akcija na kojoj su SAD sada veoma zahvalne.

Mnoge države koje za sebe tvrde da su nepristrasne, skoro nikad nisu glasale za osudu palestinskih akcija.

Čak je i lažni argument da SAD često „naginju“ Izraelu, dok je ostatak sveta nepristrasan, često obojen suptilnim antisemitizmom. Tvrdi se da „Jevreji kontrolišu Ameriku“, i zbog toga SAD podržavaju Izrael. Retko se čuju slične primedbe o muslimanskom uticaju, ili uticaju zemalja koje imaju naftu, na politiku Francuske. Amerikanci, jevrejskog ili ne-jevrejskog porekla, koji podržavaju Izrael, jer veruju da je to savim u interesu SAD, imaju savršeno pravo da pokušaju, demokratskim sredstvima, da utiču na politiku SAD, naročito kada je toliko veliki deo sveta pristrasno protiv Izraela – kao što je očigledno iz jednostranih glasanja u UN i u drugim međunarodnim telima.

Ako će ikada, unutar međunarodne zajednice, biti postignuta nepristrasnost, to će biti jedino ako Sjedinjene Države ne pokušaju da imitiraju evropski koncept nepristrasnosti. Ako će SAD ikada postati tako nepristrasne kao što je sada međunarodna zajednica, to će biti ohrabrenje za nastavak agresije protiv jevrejske države. Istovremeno, to će biti moralno pogrešno. Nepristrasnost u odnosu na one čije akcije nisu moralne, jednaka je nemoralnom i opasnom obliku veštačke simetrije.

Da li bi univerziteti trebalo da se liše saradnje sa Izraelom i da bojkotuju naučnike iz Izraela?

OPTUŽBA

Akcije Izraela, više nego akcije bilo koje druge nacije, opravdavaju odricanje od saradnje i bojkot.

TUŽITELJI

„Mi, dole potpisani... tražimo od MIT-a i Harvarda da se odreknu saradnje sa Izraelom.“ (Noam Čomski, u potpisu ispod peticije za odricanje od saradnje)

„Odricanje od saradnje je u principu pogrešno...

„Odricanje od saradnje 'nije principijelno', to je 'nešto što bi voleli Alan Deršovic, Lorens Samers i Marti Perek, jer su oni oduševljeni kada vide još zločina i nasilja nad Palestincima.' Ti su ljudi 'ekstremisti koji žele da se nasilje i zločini SAD i Izraela što više uvećaju.'“ (Noam Čomski)

STVARNO STANJE STVARI

Ove kampanje, kojima je cilj da se Izrael izdvoji i demonizira su nemoralne, fanatične i zasnovane na pogrešnim informacijama.

Kampanja koja se u ovom trenutku vodi protiv Izraela po koledžima i studentskim gradovima hrani se neznanjem, fanatizmom i cinizmom. Na njenom čelu su Univerzitet Harvard, Institut za tehnologiju Masačusetsa (MIT) i druge škole, sa ciljem da se prekine investiranje u izraelske univerzitete i da se bojkotuju naučnici i predavači iz Izraela, a sve sa ciljem delegitimizacije i izolacije Izraela kao zemlje-parije. Cilj ove kampanje je takođe da se među studentima stvori pogrešno mišljenje da je Izrael među najgorim prekršiocima ljudskih prava na svetu, da je kriv za genocid, mučenja, rasizam, etničko čišćenje, nacističku taktiku, a da su Palestinci i Arapi koji ih podržavaju žrtve izraelske agresije.

Mada je malo verovatno da će doći do odricanja od saradnje u ovim univerzitetskim centrima, cilj kampanje liči i izrasta iz prethodnih pokušaja da se Izrael izdvoji tako što se cionizam izjednačava sa rasizmom, i što se i drugi pridružuju sada diskreditovanom i nelegalnom arapskom bojkotu dobara iz Izraela i iz drugih jevrejskih izvora.

DOKAZ

Intelektualni kum ove kampanje nije niko drugi do Noam Čomski, koji je pozivao na ukidanje države Izrael, u zamenu za 'sekularnu dvo-nacionalnu državu' koja bi se bazirala na primerima Libana i Jugoslavije. Čomski je takođe branio otkrića poznatog antisemite i čoveka koji poriče Holokaust, Roberta Furisona, koji tvrdi da su Jevreji odgovorni za Drugi svetski rat i da niko od Jevreja nije ubijen u gasnim komorama logora za uništenje. Čomski je izjavio da nije uočio „nikakav nagoveštaj antisemitskih implikacija u Furisonovim radovima“, uključujući i njegovo poricanje Holokausta, za šta Čomski tvrdi da se zasniva na „širokom istorijskom istraživanju“.

Čomski je čak otišao toliko daleko da je napisao predgovor za jednu od Furisonovih antisemitskih knjiga. Mada on ne vidi nikakav nagoveštaj antisemitizma u okrivljavanju Jevreja za Drugi svetski rat i u poricanju da su Jevreji bili ubijani gasom u logorima smrti, Čomski je brz na optužbi za rasizam onih koji brane pravo Izraela da se brani od terorizma. Čomskom se u njegovoj sramotnoj peticiji pridružuju neki koji bi želeli da se novac, koji je trenutno uložen u jedinu demokratiju Bliskog istoka, prebaci u Libiju, Siriju, Kubu, Palestinskim vlastima i drugima koji podržavaju i finansiraju terorizam. To je šarolika družina anticionista, otrovnih anti-Amerikanaca, radikalnih levičara kao što je Spartakus liga (koja takođe brani „pravo“ Severne Koreje da razvija i prodaje nuklearno oružje),

pa čak i ranijih studenata Čomskog koji sada predaju u Izraelu.

Ne treba da iznenađuje da je peticija stekla tako malo podrške među uglednijim i iskusnim braniteljima ljudskih prava, pošto tu nema argumenata protiv Izraela koji bi intelektualno i moralno mogli da se odbrane.

Univerziteti investiraju u raznorazne kompanije koje deluju u svim zemljama sveta, uključujući tu i mnoge koje krše ljudska prava miliona ljudi. A te druge zemlje se ne brane od onih koji bi da ih razore i koji bi da ciljaju njihovo civilno stanovništvo. Pa ipak se ta peticija fokusira jedino na jevrejsku državu, isključujući sve ostale – među kojima su one koje, po svim razumnim standardima, spadaju među najgore kršitelje ljudskih prava.

Kao advokat, učitelj i proučavalac ljudskih prava već skoro četrdeset godina, sa uverenjem tvrdim da istorija poštovanja ljudskih prava u Izraelu spada među najbolje na svetu, naročito u poređenju sa državama koje su suočene sa uporedivim pretnjama. Izrael ima jedini nezavisni pravni sistem na celom Bliskom istoku, i jedan od najuglednijih vrhovnih sudova u svetu. To je jedini sud na celom Bliskom istoku od koga Arapin ili musliman može da očekuje pravdu, pošto su mnogi od njih odneli desetine pobeda u sukobu sa izraelskom Vladom, izraelskom vojskom i izraelskim građanima. Ne postoji značajnija komponenta zaštite ljudskih prava i građanskih sloboda od nezavisnog sudstva koje je spremno da se suprotstavi svojoj vladi. Izazivam sve protivnike Izraela da navedu sud u bilo kojoj arapskoj ili muslimanskoj zemlji koji se može porediti sa Vrhovnim sudom Izraela.

Izrael je jedina prava demokratija na Bliskom istoku, i jedina zemlja koja ima praktično neograničenu slobodu govora. Njegovi mediji su generalno veoma kritični prema vladi. Svaki pojedinac u Izraelu – Jevrej, musliman ili hrišćanin – može da kritikuje Vladu Izraela i njene rukovodioce. Nijedan stanovnik bilo koje bliskoistočne ili muslimanske države to ne sme da učini iz straha od zatvora i gubitka svog života. Ni Palestinci ne smeju da kritikuju svoje vođe iz straha od represalija. Kao što je Arafat, u čuvenom slučaju gradonačelnika Betlehema, pretio kada je ovaj nagovestio da bi primirje zaustavilo palestinski terorizam: „Ko god pomisli da može da zaustavi Intifadu pre nego što ona postigne svoj cilj, dobiće od mene 10 metaka u grudi.“ Arafat je najpre poricao da je ikada rekao tako nešto, a kada je naše Ministarstvo spoljnjih poslova ponudilo traku na kojoj je izjava snimljena, Arafat je poricao da se radi o pretnji. Kada su prevodioci za arapski jezik konačno rekli da izjava nije mogla da ima drukčije značenje, Arafat je poricao da to što je bilo

rečeno nije bilo namenjeno gradonačelniku već njemu samom! „Rekao sam da, ako bih ja pokušao da zaustavim intifadu, mali dečak koji je stajao pored mene bi ubio mene.“ Gradonačelniku Betlehema nije bilo teško da razume ono što je Arafat rekao: odmah je povukao svoju ponudu u vezi primirja. Jedna dosetka je to nedavno objasnila na ovaj način: građani Izraela i oni koji žive pod palestinskom upravom mogu slobodno da kritikuju Izrael i da hvale Jasera Arafata.

Kao što je u prethodnom tekstu dokumentovano, Izrael je jedina zemlja na svetu koja se otvoreno suočila sa teškim pitanjem građanskih sloboda terorista okićenih bombama, i donela presudu da je, uprkos potencijalnim benefitima od primene fizičkog pritiska, primena takvog pritiska sada nelegalna. Brutalno mučenje, u koje spada i smrtonosno mučenje, svakodnevna je pojava u svakoj drugoj bliskoistočnoj i muslimanskoj zemlji. Istina je da SAD ponekad šalju sumnjive osobe u Egipat, Jordan ili na Filipine, upravo zato što znaju da će ih u tim zemljama mučiti.

U Izraelu je moguća veća polna, verska, etnička i jednakost seksualne orijentacije nego u bilo kojoj bliskoistočnoj ili muslimanskoj zemlji. Prava žena, homoseksualaca i drugih su neuporedivo punije priznata i primenjivana u Izraelu nego bilo gde u arapskom svetu. U izraelskoj vojsci nema diskriminacije homoseksualaca, dok čak i u vojsci SAD to postoji, a u izraelskom Knesetu sedi jedan član koji je otvorene homoseksualne orijentacije. (Ipak su na anti-izraelskim demonstracijama viđeni plakati na kojima je pisalo „Homoseksualci za Palestinu“, uprkos činjenici da bi bilo ko, ko bi se usudio da takav natpis istakne na teritoriji koju pokrivaju palestinske vlasti, rizikovao da bude ubijen! Istina je da su palestinski homoseksualci, koji su bili mučeni zbog svoje seksualne orijentacije, nalazile utočište u Izraelu.) Arapi koji žive u Izraelu sede u Knesetu, služe u Vrhovnom sudu Izraela i imaju svoje novine. Ovaj spisak može da se nastavlja u nedogled, i po svakom pojedinačnom merilu Izrael bi prevazišao druge zemlje – protiv kojih nikada nije podneta peticija za isključivanje iz svih kontakata. Istina je: Izrael je daleko od perfektnog uređenja. Kritikovao sam neke poteze i politiku, ali u Izraelu postoje mehanizmi koji mogu da poprave građanske slobode i poštovanje ljudskih prava. Takvi mehanizmi ne postoje u drugim bliskoistočnim i muslimanskim zemljama.

Čak i u poređenju sa evropskim nacijama, ljudska prava u Izraelu su na visokom nivou. Praktično po svim kriterijumima ona se više poštuju nego u Francuskoj, čak i ako se zaboravi na rat u Alžiru tokom koga su Francuzi mučili i ubili hiljade ljudi. U poređenju sa

britanskim akcijama protiv irskog terorizma i američkim protiv terorizma al-Kaide, Izrael je bar jednak u poštovanju ljudskih prava. Pravni sistem Izraela je neuporedivo superiorniji u poređenju sa sistemima Italije, Španije i mnogih drugih evropskih zemalja, a bar je jednako dobar u poređenju sa američkim sistemom.

Svakako, postoje teška pitanja koja Izraelci i Palestinci treba da razreše. Tu spadaju naselja, uspostavljanje palestinske samouprave i sprečavanje terorizma. Ta će pitanja zahtevati kompromise na svim stranama. Trebalo bi da svaki Amerikanac slobodno kritikuje Izrael, kao i bilo ko u svetu, iz bilo koje druge zemlje u kojoj se ljudska prava ne poštuju na savršen način. Ali izdvajati jevrejsku državu Izrael kao najvećeg prekršioca ljudskih prava na svetu je prost i čist fanatizam, a oni koji potpisuju peticiju Čomskog treba da se stide sebe i da budu na stubu srama.

Ponudio sam alternativnu izdvajanju Izraela i njegovom opštem isključivanju iz svih kontakata. Neka univerziteti investiraju svoja sredstva *po redosledu* poštovanja ljudskih prava u raznim državama. Kada bi se tako postupilo, investiranje u Izrael bi znatno poraslo dok bi veoma opalo investiranje u Saudijsku Arabiju, Egipat, Jordan, Filipine, Indoneziju, teritoriju pod palestinskom upravom i mnoge druge države. Alternativa bi mogla da bude investiranje po stepenu dozvoljenog kritikovanja *sopstvenih vlasti* u pogledu poštovanja ljudskih prava. Teorija koja stoji iza ove alternative bila bi da je uzdržavanje od veza sa nekom zemljom, kao mera *spoljnog pritiska*, najpotrebnije kod onih zemalja koje uopšte ne tolerišu *unutrašnji pritisak* koji teži promenama. I po tom kriterijumu bi investiranje u Izrael naglo skočilo.

U svom govoru u Memorial Church kampusu 2002. godine, predsednik Harvarda Lorens Samers je osudio kampanju za prekid veza sa Izraelom i druge napore u tom smislu. Svoj govor je započeo podsećanjem slušalaca na „neke događaje koji su se prethodne godine dogodili u svetu:

- *Paljene su sinagoge, bilo je fizičkih napada na Jevreje ili iscrtavanja svastika na jevrejskim spomenicima u svakoj od evropskih zemalja. Posmatrači u mnogim zemljama ukazali su na najžešće napade na Jevreje od Drugog svetskog rata.*

- *Oni kandidati koji su u Francuskoj i Danskoj poricali značaj Holokausta stekli su prednost u takmičenju za najviše položaje u državi. Državne televizije u mnogim zemljama sejale su anti-cionističku propagandu.*

- *Na Svetskoj konferenciji o rasizmu, čiji su sponzor Ujedinjene nacije, nisu ni spomenuta kršenja ljudskih*

prava u Kini, Ruandi ili bilo gde u arapskom svetu, ali se o izraelskoj politici, pre nedavnih borbi pod Barakovom vladom, govorilo kao o etničkom čišćenju i zločinima protiv ljudskosti. Deklaracija nevladinih organizacija tokom te iste konferencije bila je još otrovnija.

Samers je zatim diskutovao pitanja bliža sopstvenoj kući:

Akademске zajednice bi trebalo da budu, i uvek će biti, mesta na kojima je moguće izlaganje bilo kakvog gledišta. Svakako da ima mnogo toga na Bliskom Istoku i u izraelskoj spoljnoj i odbrambenoj politici o čemu bi trebalo otvoreno razgovarati.

Ali tamo gde antisemitska gledišta i izrazito anti-izraelska gledišta tradicionalno imaju primat među neobrazovanim populistima na desnom krilu, takva gledišta sve više nalaze pobornike u progresivnim intelektualnim zajednicama. Ozbiljni i misleći ljudi zastupaju ideje i preduzimaju akcije koje su po svojim rezultatima antisemitske, čak i ako im to nije bila namera.

Samers je naveo sledeće primere:

- *Stotine evropskih akademičara tražile su prekid podrške izraelskim istraživačima, ali ne i prekid podrške istraživačima iz bilo koje druge zemlje.*

- *Izraelski naučnici su prošlog proleća isterani iz uprave jednog međunarodnog časopisa za literaturu.*

- *Istovremeno, na protestima u kojima učestvuju mnogi studenti i na kojima se osuđuje politika Međunarodnog monetarnog fonda i globalnog kapitalizma i postavlja pitanje globalizacije, sve je više uobičajeno da se napada i Izrael. Zaista, na anti-MMF protestu prošlog proleća, čule su se pesme u kojima se izjednačuju Hitler i Šaron.*

- *Studentske organizacije, čak i sa ovog kampusa, organizovale su događaje na kojima su prikupljeni prilozi za organizacije sumnjivog političkog porekla, za koje je u nekim slučajevima kasnije ustanovljeno da podržavaju terorizam, i imale su više od skromnog uspeha, uz vrlo malo kriticisma.*

- *Neke takve organizacije sa ovog univerziteta, i sa nekih drugih univerziteta iz cele zemlje, pozivale su na izdvajanje Izraela među svim nacijama kao jedinu zemlju sa kojom ne treba imati veza i u koju ne treba investirati univerzitetska sredstva. Žirim da naglasim da je ovaj univerzitet kategorički odbio takav predlog.*

Samers je na kraju branio pravo svakog da kritikuje Izrael, kao i bilo koju drugu naciju ili instituciju:

Uvek treba da poštuujemo akademsku slobodu svakoga u zauzimanju bilo kog stanovišta. Takođe treba

da se podsetimo da akademska sloboda ne uključuje slobodu od primanja kritike. Jedino protivsredstvo opasnim idejama je žestoka odbrana oprečnih alternativa. Celog života su mi bili odbojni oni koji su u svakoj uvredi čuli lom stakla i u svakom neslaganju sa Izraelom zamišljali Hitlera i Kristalnu noć. Uvek mi je to ličilo na lažnu uzbunu i bilo mi je pomalo histerično. Ipak, moram reći da, mada mi njihovo ponašanje i dalje izgleda neopravdano, oni deluju kao manji paničari u današnjem svetu nego što su se činili pre godinu dana.

Ova uravnotežena prezentacija je navela Noama Čomskog da Samersa uključi u kategoriju „ekstremista koji žele da maksimiraju američko-izraelske zločine i nedela.“ Takođe je navela britanskog novinara Roberta Friska da Samersa – koga opisuje kao „jevrejskog predsednika Harvarda“ – optuži za učestvovanje u „otrovnoj kampanji kleveta (protiv) bilo koga ko se usudi da kritikuje politiku Izraela.“

Napisao sam članak podrške Predsedniku Samersu, u kome sam dekana Harvarda, koji je potpisao peticiju, izazvao na debatu:

Za svojih 38 godina profesure na HLS, ne sećam se da sam ikad pisao pohvalu predsedniku Harvarda, ali ovog puta moram da čestitam predsedniku Lorensu Samersu za spremnost da glasno izrekne ono što mnogi od nas u harvardskoj zajednici odavno verujemo: naime, da izdvajanje Izraela od svih zemalja na svetu, i poziv za prekid veza predstavlja akciju koja je posledično antisemitska, ako već nije to i u nameri.

Univerziteti treba da ohrabruju široke debate i diskusije o pitanjima koja su kontroverzna i izazivaju podele. Dekan koji sa predumišljajem potpisuje peticiju a zatim se krije iza „drugih prioriteta“ ne služi interesima dijaloga i obrazovanja. Nadam se da će prihvatiti moj izazov, i da će me, ako ga ne prihvati, njegovi studenti pozvati da popunim prazninu u obrazovanju koju je ostavio kukavičluk onih koji su peticiju potpisali ali su odbili da u javnoj debati brane svoj postupak.

Njegovi studenti me jesu pozvali, ali je on odbio da učestvuje u bilo kakvoj debati ili diskusiji, pa sam „debatovao“ sa praznom stolicom i sa kopijom peticije pred studentima Winthorp House-a.

Predsednik Univerziteta Kolumbija, Li Bolinger, takođe je odbacio peticiju o isključenju, u odgovoru onima koji su ovu peticiju uporedili sa sličnim peticijama protiv aparthejda u Južnoj Africi; analogiju sa Izraelom je okarakterisao kao „kako grotesknu tako i uvredljivu“. Tri stotine drugih predsednika koledža i

univerziteta izrazilo je zabrinutost zbog klevetanja i mržnje uporavljenih protiv onih koji podržavaju Izrael. Kao podršku njihovoj izjavi napisao sam sledeće:

Ima onih koji tvrde da će tekst ovih predsednika ohladiti debatu po kampusima. Istina je, međutim, suprotna. Ovaj tekst, kao i izjava Predsednika Harvarda Lorensa Samersa da je prekid veza po svojim posledicama antisemitski akt, stimulisali su zdravu raspravu.

Predsednik Samers je sa svoje strane učinio sve da bi objasnio da kritika Izraela nije isto što i antisemitizam, ni po nameri ni po posledicama. Ne poznajem nikog ko bi želeo da uguši kritiku Izraela ili njegove sadašnje vlade, ili da ohladi podršku palestinskoj državnosti i ljudskim pravima.

Ono što jeste ekvivalent antisemitizma je izdvajanje jevrejske nacije i ukidanje veza, bojkot, osuda Ujedinjenih nacija ili druge sankcije, uprkos boljim rezultatima u poštovanju ljudskih prava nego u bilo kojoj drugoj bliskistočnoj zemlji ili bilo kojoj drugoj zemlji na svetu.

Svakako je moguće da neki od onih koji su potpisali peticiju ne veruju da je ono što su učinili antisemitizam. Možda nisu upoznati sa stvarnošću da su iskorišćeni od strane neprijatelja Izraela, koji žele da delegitimišu i izoluju jedinu jevrejsku državu na svetu. Ove poslednje kampanje za prekid veza i bojkot izrasle su iz dve ranije kampanje koje su, bez sumnje, bile motivisane željom da se jevrejska država uništi. Prva je bila arapski bojkot, koji je trajao mnogo godina i na kraju bio poražen. Druga je bila sada već diskreditovana rezolucija Ujedinjenih nacija kojom se izjednačavaju cionizam i rasizam. Sadašnji naponi da se Izrael izjednači sa režimom aparthejda u Južnoj Africi će takođe propasti jer je analogija upadljivo lažna. Cilj ove kampanje zapravo nije prekidanje veza već pogrešno podučavanje mladih studenata, podložnih lažima, da je Izrael najveći prekršitelj ljudskih prava na svetu – uprkos generalno izvrsnim rezultatima u pogledu ljudskih prava i velikom nastojanju da se što je više moguće ograniče žrtve među civilima, i to po cenu rizika po sopstvene vojnike u borbi „na malo“, od vrata do vrata, umesto u bombardovanju „na veliko“ kao što to čine mnoge druge zemlje, uključujući i ovu našu. Ignoriše se činjenica da je Izrael jedina zemlja na Bliskom istoku u kojoj je na snazi sloboda govora, u kojoj je pravni sistem nezavisan a žene i homoseksualci imaju sva prava. Sve se svodi na napor da Izrael bude izolovan. Neznanje može da bude opravdanje za fanatizam, ali tome nema mesta u univerzitetskim kampusima.

Nemoralnoj kampanji protiv Jevreja koji podržavaju Izrael, a koja se vodi po univerzitetskim kampovima, treba se suprotstaviti na tržištu ideja. Predsednikovo pismo je značajna komponenta u ovoj borbi protiv fanatizma. Previše dobrih ljudi čuti dok se antisemitizam pomalja. Vreme je za ustajanje i svrstavanje.

Na osnovu široke osude anti-izraelske peticije bilo je jasno da najznačajniji američki univerziteti ne uzimaju ozbiljno u obzir mogućnost prekidanja veza sa Izraelom. Naravno da su oni koji su ovu kampanju započeli bili svesni toga. Stvarni prekid veza nije ni bio cilj kampanje. Cilj je bio pogrešno informisanje studenata u celom svetu o tome kako Izrael krši ljudska prava. *Pošto je većina potpisa vać bila osigurana, Noam Čomski je praktično priznao da je stvar takva, a studentima na Harvardu je rekao da, iako je peticiju potpisao – zapravo sam organizovao – da je on, u stvari, bio protiv prekida veza sa Izraelom! Čomski je rekao: „Ja sam protiv, mnogo godina sam već protiv, u stvari ja sam godinama verovatno bio najveći protivnik kampanje za prekid veza sa Izraelom i kampanje za akademski bojkot.“ Takođe je izjavio da je to bilo „u principu pogrešno“ i „neprincipijelno“.*

Na pitanje zbog čega je potpisao peticiju za prekid veza uprkos svom principijenom protivljenju prekidu veza, čuveni lingvista je objasnio: „Ni od koga ko potpisuje bilo kakvu peticiju ne očekuje se da bude saglasan sa svakom reći koja stoji u peticiji, čak ni sa većim delovima, ukoliko je glavna poenta ispravna i dovoljno važna.“ Međutim, prekid veza jeste glavna poenta ove peticije – bar za većinu onih koji su je potpisali. Ali ne i za Čomskog. Svoj tajni cilj – delegitimizaciju Izraela kroz širenje dezinformacija – on nije podelio sa ostalim potpisnicima. Svoje protivljenje je držao u tajnosti od većine potpisnika, sve dok nije dobio njihove potpise.

Mada je Čomski na posletku poziv na prekid veza nazvao „velikom greškom“, nije spreman – kao što su neki profesori učinili – da svoje uticajno ime povuče sa peticije, pošto veruje da su suštinski zahtevi opravdani. Ali da li su? Pažljivo razmatranje samih zahteva jasno pokazuje da su izmišljeni – čak i ako se ne porede sa bilo kojom drugom zemljom.

Peticijom se traži da se Izrael povinuje Rezoluciji 242 Ujedinjenih nacija, *Izveštaju za 2001. Komiteta protiv mučenja*, Četvrtoj ženevskoj konvenciji, Rezoluciji 194 Ujedinjenih nacija o pravima izbeglica. Očigledno je da većina potpisnika peticije, među kojima je, prema poslednjem brojanju, i 130 članova Harvarda i MIT-a, nije svesna činjenice da se Izrael već

povinovao svakom od ovih uslova ili ponudio svoju saglasnost.

Rezolucija 242 Ujedinjenih nacija, u čijem sastavljanju je učestvovao i liberalni sudija Artur Goldberg (u čijoj kancelariji sam radio), ne poziva Izrael da vrati sve teritorije osvojene tokom odbrambenog rata 1967. Kompromis sa kojim se Savet bezbednosti saglasio bio je da Izrael vrati „teritorije“ – gde se podrazumeva većina ali ne sve – u zamenu za potpuni prekid svih zahteva ili ratnog stanja od strane arapskih država. Rezolucija koju su predložili Sovjetski Savez i njeni sateliti – da se Izrael povuče sa svih teritorija – nije bila prihvaćena.

Sudija Goldberg i lord Karington iz Velike Britanije, prvi sastavljači prihvaćene rezolucije, nedvosmisleno su tvrdili da ne podrazumevaju povlačenje sa „svih teritorija“, priznajući pri tom, kao što se lord Karington izrazio, da bi „bilo pogrešno zahtevati od Izraela da se povuče na svoje položaje od 4. juna 1967, pošto su ti položaji nepoželjni i veštački.“ Jedine dve države koje su ispunile uslove povratka zaposednutih teritorija – potpuni prekid neprijateljstava protiv Izraela – su Egipat i Jordan.

Kao što je ranije dokumentovano, Izrael je vratio svaki santimetar zemlje koju je Egipat potraživao onog časa kada se Egipat odrekao neprijateljstava, dok se Jordan odrekao skoro svih zahteva za zemljom koju sada drži Izrael. Mali deo teritorije koju je Jordan tražio bio je vraćen čim je sklopio mir sa Izraelom, a mali deo koji je predmet spora Egipta i Izraela predat je arbitraži i Izrael ga je vratio Egiptu kada je arbitar tako presudio. Štaviše, 2000. godine, u Kemp Dejvidu i Tabi, Izrael je ponudio da se odrekne između 94 i 96 procenata teritorija u sporu na Zapadnoj Obali i u Pojasu Gaze, i da prihvati postojanje palestinske države. Ta ponuda, zajedno sa teritorijama vraćenim Egiptu i Jordanu, ostavila bi Izraelu posed nad vrlo malim delom teritorija na koje se Rezolucija 242 odnosi (osim Golanske visoravni koju je Izrael ponudio Siriju u zamenu za mir). To svakako znači da se Izrael u potpunosti povinovao zahtevima Rezolucije 242. Ali se arapske države i druge organizacije, koje odbijaju svaki sporazum, nisu povinovale Rezoluciji 242. One i dalje održavaju ratno stanje sa Izraelom. Pa ipak, peticija koja traži prekid odnosa sa Izraelom ne postavlja nikakve uslove ovim državama – od kojih mnoge primaju pomoć od SAD i investicije od Harvarda i drugih univerziteta.

Drugi zahtev je da Izrael prestane sa primenom „legalnog mučenja“, kao što je opisano u *Izveštaju Komiteta protiv mučenja Ujedinjenih nacija od 2001*. Piscu ovih uslova su ili neznalice ili prevaranti. Kao što

je ranije dokumentovano, Vrhovni sud Izraela je, dve godine pre nego što je peticija počela da kruži, van zakona stavio svaki fizički pritisak kao metod izvlačenja informacija od potencijalnih terorista. Izrael je jedina zemlja na Bliskom istoku u kojoj je zakonski i u praksi zabranjen svaki oblik mučenja. Egipat i Jordan, zemlje koje od SAD dobijaju značajnu pomoć i investicije, otvoreno praktikuju mučenje najgore vrste, uključujući i smrtonosno. Pa ipak, peticija koja traži prekid svih veza zahteva samo od Izraela da prekine sa nečim što je već van zakona, bez ikakvih zahteva drugim zemljama koje i dalje primenjuju mučenje. Puno je zemalja koje se mnogo gore ponašaju. Zašto se izdvaja Izrael? Odgovor je očigledan svima koji se ne boje da postave pitanja na koje se mogu dobiti samo neprijatni odgovori.

Još jedan uslov koji peticija postavlja je da Izrael u principu prizna pravo izbeglicama da se vrate u svoja ranija prebivališta, ili da budu kompenzovani za svoj gubitak, u skladu sa Rezolucijom UN br. 194. Kako u Kemp Dejvidu tako i u Tabi, Izrael je ponudio Palestincima opciju da dobiju kompenzaciju za svoj gubitak, a Palestinci su tu ponudu odbili. Štaviše, nijedna arapska država nije do sada ponudila bilo kakvu kompenzaciju stotinama hiljada jevrejskih izbeglica koje su 1948. godine, pošto su arapske zemlje objavile rat Izraelu, bile prinuđene da pobegnu iz zemalja u kojima su, sa svojim porodicama i precima, živele stotinama godina. Pa ipak peticija ne zahteva ništa od ovih država.

Poslednji uslov – prestanak građenja novih naselja i rušenje već izgrađenih – pitanje je je duboko podelilo Izraelce. Većina Izraelaca se slaže da treba prestati sa građenjem novih naselja i da većinu postojećih treba raseliti kao deo ukupnog mirovnog plana na celom području. Čak je i značajan broj naseljenika izrazio spremnost da napusti svoje domove u zamenu za mir. Palestinci su, međutim, odbili da prihvate mirovne ponude koje su stigle od izraelske vlade. Mnogi umereni Palestinci se slažu da je Arafatovo odbijanje da prihvati mirovne ponude iz Kemp Dejvida i Tabe bila taktička greška i da je ponovni talas terorizma protiv Izraela neodbranljiv u moralnom smislu.

Čak je i princ Bandar iz Saudiske Arabije, veliki zastupnik palestinskih prava koji je bio direktni učesnik propalih pregovora, priznao da je Arafatovo odbijanje da prihvati Barakovu velikodušnu ponudu bilo „zločin protiv Palestinaca“ – u stvari „protiv celog regiona“. Princ Bandar, koji je rekao da ga je Arafat „lagao“ i da je „javna tajna u arapskom svetu da Arafat nije iskren“, na Arafata svalio svu odgovornost za smrt „1.600 Palestinaca... i 700 Izraelaca.“ Kao što je rekao u svom

intervjuu za *Njujork Tajms*, „Po mom mišljenju, nijedan život tih Palestinaca i Izraelaca nije opravdano izgubljen.“

Princ Bandar je Arafatovo odbijanje video kao deo pedesetogodišnjeg obrasca: „Od 1948, svaki put kada je na sto pred nas nešto stavljeno, rekli smo da ne prihvatamo. Posle smo rekli da prihvatamo, ali ponuda više nije bila na stolu. Zato smo morali da se zadovoljimo nečim manjim. Nije li već vreme da kažemo 'DA'?“ Aba Eban je rekao nešto slično: „Palestinci nikada nisu propustili priliku da propuste priliku“, i „čini se da potvrđan odgovor za Palestince nije nikakav odgovor“. Pa ipak, uprkos priznanju mnogih ljudi, na svim stranama sukob da odgovornost za neprihvatanje Barakove ponude leži isključivo na Arafatu, jednostrana peticija za prekid svih veza za sve neuspehe okrivljuje samo Izrael.

Kada sam govorio studentima sa harvardske Vintorp škole – škole čiji je dekan potpisao peticiju za prekid veza – mnogi od prisutnih studenata nisu znali ove činjenice u vezi izraelskog povinovnja rezolucijama UN. Čini mi se da ni mnogi potpisnici peticije takođe nisu svesni složene realnosti koja leži ispod neprekidnih neprijateljstava na Bliskom istoku. Ali oni koji su peticiju sastavili jesu. Oni su namerno krenuli da pogrešno obaveste, pogrešno poduče, pogrešno usmere sopstvene studente – što je posebno gadna forma zloupotrebe obrazovanja.

Nijedna moralna osoba, svesna pravih činjenica, ne bi potpisala peticiju za izdvajanje Izraela i zahtev za prekid veza. Oni koji su je potpisali ili su pogrešno obavestili ili su zloćudni. Treće alternative nema.

Preveo Brane Popović

Alen Deršović rođen 1. septembra 1938. je američki advokat, pravnik i pisac. Stručnjak je na polju američkog ustavnog i krivičnog prava, kao i građanskih sloboda. Deo karijere proveo je na Pravnom fakultetu Univerziteta Harvard, gde je 1967, sa svojih 28 godina, postao najmlađi redovni profesor u istoriji.

Josephine Livingstone

Čiji su krstaši?

Christopher Tyerman „Svet krstaških ratova / The World of the Crusades”, Yale University Press, 2019.

Krstaški ratovi su istorijska epizoda koju šira publika slabo razume i kojoj su hitno potrebna razjašnjenja. Za neke tumače na desnici, krstaški pohodi su starija verzija savremenog „sukoba civilizacija“, poput takozvanog rata protiv terorizma. Ovaj se stereotip oslanja na još opštiji mit po kome su krstaški ratovi bili verski pohodi Evropljana protiv muslimana koji su opljačkali Svetu zemlju, koji je danas namenjen huškanju belih protiv nebelih „ratnika“. Krstaški mit je oduvek inspirisao beli nacionalizam, seme zla koje poslednjih godina bogato rađa. Krajnja desnica obožava templare, vojni red vitezova koji su štitili hodočasnike, i ostale krstaše. Neke Trampove pristalice ukrašavaju se krstaškim drangulijama dok desničarski teroristi, od Brejvika do ubice iz Kristčerča, u svojim manifestima nariču nad muslimanskom „invazijom“ na belu kulturu. KKK ima svoj njuzleter pod nazivom *Krstaš*.

Kako oksfordski profesor Kristofer Tajermen konstatuje u svojoj novoj knjizi, *Svet krstaških ratova*, predstava da su ti ratovi bili rasni sukob obična je izmišljotina koju su stvorili moderni geopolitički interesi. Kada je predsednik Tramp 2017. posetio Jerusalim da bi ga priznao kao glavni grad Izraela, ispunio je ključno predizborno obećanje svojoj fanatičnoj bazi, koja je tom potezu pridala biblijski i istorijski značaj. Postoji uticajna kohorta evanđelističkih hrišćana koji veruju da je obnova Trećeg hrama znak nadolazeće apokalipse – što je u suštini antisemitska teorija zavere koja ipak podjednako dobro služi interesima izraelskih desničara i američkih neokonzervativaca.

Daleko od toga je da je Tajermen prvi koji je primetio ove veze: srednjovekovna istorija je postala medijski upadljiva tema, pa se o njoj izjašnjavaju razni specijalisti za srednji vek. Ali mnogi od njih, uključujući Tajermena, prevideli su ulogu interneta u radikalizaciji istorije i podriranju zapadnih univerziteta.

Nedavno je *The New York Times* opširno pisao o algoritmu za preporuke na Jutjubu koji je „u stanju da okupira pažnju korisnika pronalazeći srodne veze

između različitih videa koje sam korisnik ne bi mogao da prepozna“. Krstaški ratovi su odličan primer teme koja se razvija u takav niz vodeći gledaoce kroz lavirint tumačenja ka potencijalnoj radikalizaciji. Ukucajte „vitezovi templari“ u Jutjub pretragu i u svega tri intuitivna klika stići ćete do teorija zavere („Deset tajnih društava koja vladaju svetom“).

Propaganda inspirisana krstašima postala je doslovno nerazlučiva od mema alt-desnice na Reditu, uvećanu i ostalim mrežama. Na Jutjubu se mogu naći zastrašujući snimci kao što je „Deus Vult – Krstaški rat u Iraku“, video iz 2016. sa naoružanim muškarcima u gradu Bartela, koji rukama grabe zemlju i uzvikuju „Ovo je naš pesak!“ Naslov videa koji se vezuje za krstaške ratove: *deus vult* znači „bog tako želi“ – iako istoričari nisu sigurni da ga je bilo ko ikada izgovorio na bojnopolju – takođe je sastavni deo zajedničkog jezika ekstremne onlajn desnice.

Moglo bi se pomisliti da će svojom pukom težinom Tajermenova odlična knjiga – čitavih 520 stranica, uz 160 ilustracija u koloru i 14 mapa – biti korektiv neophodan da se iskorene toksični mitovi koji su se kao buđ nahvatali na temu krstaških ratova. Međutim, kriza s kojom smo suočeni seže dalje od prostora akademskog proučavanja krstaških pohoda. Apropijacija srednjovekovne istorije od strane alt-desnice se ne može razumeti bez odgovarajućeg razumevanja krize poverenja u istoriju – od akademije do interneta.

Već na početku svoje knjige, Tajermen pominje kako je nekada davno u gradu Bežaja u Alžiru živeo jedan pametan mladić. Tokom 12. veka Bežaja je bila u sastavu moćnog kalifata Almohad kao prometna luka na trgovačkim rutama po Mediteranu. Mladićev otac je sa porodicom došao u grad 1192. gde je radio kao javni beležnik u carinskoj službi. Sin je krenuo u školu da nauči da računa, a iz nje je izašao opčinjen matematikom. Deset godina kasnije, mladić je u Pizi objavio knjigu pod nazivom *Liber Abaci* koja počinje rečima: „Ovo su devet cifara kod Indusa: 9 8 7 6 5 4 3 2 1. Koristeći tih devet i još znak 0, koji se na arapskom zove *zephirum*, svaki se broj može zapisati – kao što će biti pokazano.“

Liber Abaci je prvi evropski zapis ovih cifara i koncepta nule. Reč za nulu je italijanska, *zefiro*, ovde u verziji venecijanskog dijalekta – što je latinizovan arapski izraz *zephirum* od arapskog صِفْر [sifr] što znači „ništa“ [prazno]. U knjizi se takođe prvi put pominje reč „algebra“, izvedena iz naslova *Hisab Al-Jabr wal Mugabalah* (Knjiga računanja, dodavanjem i

jednačenjem) persijskog učenjaka Al-Hvarizmija. U njoj se po prvi put pominje izraz „algoritam“, izveden iz Al-Hvarizmijevog imena.

Mladić se zvao Fibonači i mi na zapadu ga smatramo Italijanom. Međutim, tačnije bi bilo reći da je bio iz Pize, grada koji je u srednjovekovno doba postao samostalan centar pomorske trgovine zahvaljujući svom velikom bogatstvu. Isto se može reći i za Veneciju, Đenovu i druge gradove. To su bile dobrostojeće sile, sa značajnom mornaricom i viškom para za pozajmice. Fibonači je živio u profesionalnom trgovačkom centru Bežaje, koja se tada zvala Budja, ne kao ratnik ili neprijatelj već kao običan građanin i učenik koji je poštovao svoje učitelje.

Fibonači, čiji je svet obuhvatao čitav Mediteran i njegove raznovrsne kulture, nije bio neki poseban slučaj. Znatno pre, kao i tokom bitaka koje zovemo krstaški ratovi, Mediteran je bio integrisano tržište koje je veći deo Evrope povezivalo nizom luka i trgovačkih gradova, sve do Hormušskog moreuza u Iranu gde su se pomorske rute odvajale za put u Indiju. Uspon italijanskih gradova-država podstakao je razvoj globalnih sistema knjigovodstva i bankarstva, što je omogućilo stvaranje široke trgovačke mreže koja će se tokom narednih vekova pružati od Britanije preko Kaira do Kine. Da je srednjovekovni svet zaista bio podeljen napola, s muslimanima na jednoj i hrišćanima na drugoj strani – i svetim ratovima na mestu susreta – globalna ekonomija tog vremena ne bi bila moguća.

Krstaški ratovi – a svakako krstaški ratovi iz imaginacije Holivuda i savremenog desničarskog folklor – nisu se nikada dogodili. Reč je u stvari o seriji bitaka između ljudi koji su već znali jedni za druge, koji su već živeli jedni s drugima u kosmopolitskim gradovima – mada u različitim odnosima u različitim periodima – i koji su neprekidno međusobno komunicirali.

Takozvani prvi krstaški rat počeo je pod specifičnim, lokalnim uslovima koji nisu imali mnogo veze s Hristom. Vizantijski car Aleksije Prvi zatražio je 1095. pomoć od pape Urbana Drugog za odbranu od seldžučkih Turaka, sirove sile nomadskih konjanika koji su već osvojili Jerusalim. Mogao je to biti zgodan povod, a ne pravi razlog, pa je papa spremno pristao: smesta je uputio poziv evropskim vitezovima da krenu u pomoć savezniku pod navalom nevernika. Vojska sastavljena uglavnom od francuskih i nemačkih vitezova i pešadije, pod vodstvom plemića, stigla je 1097. u Malu Aziju i zauzela Nikeju. Ratnici su nastavili ka Antiohiji koju su uspeli da osvoje, jer im je izdajnik iz turskih redova u zoru otvorio gradske

kapije. Stanovnike Antiohije su pobili. Sledeća stanica: Jerusalim. Pao je 15. jula 1099.

Početni uspeh je evropskim osvajačima pobudio nerealne nade u buduće poduhvate. Oko njih su se širile glasine o čudima i božanskoj intervenciji, te se činilo da je božija volja jasna. Pošto su se otresli veza sa Aleksijem Prvim kako bi dali primat evropskim interesima, osvajači su uspostavili četiri nova gradadržave – u Jerusalimu, Tripoliju, Edesi i Antiohiji, koji su zajedno nazvani *Outremer* („preko mora“ na francuskom). Tokom narednih par vekova ovi gradovidržave su teškom mukom uspevali da se odbrane, naizmenično gubeći i vraćajući iste kote, dok su evropske koalicione snage više puta morale da priskaču u pomoć. Pošto se to dešavalo u nekih šest talasa, a mi na to gledamo kao na herojske i verske ratove, danas to nazivamo prvi, drugi, treći, četvrti, peti i šesti krstaški rat (sa zanimljivim prekidima, kao što je dečiji krstaški rat).

Verski zanos je omogućio regrutaciju ratnika čak do Norveške. Papa Urban Drugi i njegovi naslednici mešali su verske pouke sa pozivima u rat, pozivajući se na Avgustinove spise i uzor hrišćanskog „svetog ratnika“ koji se služi nasiljem u ime ljubavi.

U stvarnosti, u ovim ratovima nije bilo duhovne čistote: nekoliko pohoda preduzeto je i protiv hrišćana, kao kada je četvrti rat kulminirao pljačkom Konstantinopolja, najvećeg hrišćanskog grada tadašnjeg sveta.

Na kraju svoje knjige Tajermen postavlja pitanje: „Jesu li krstaški ratovi važni?“ Odgovor bi morao biti potvrđan, jer se fanatični beli konzervativci širom sveta danas hrane lažima, baš kao što su njihovim navodnim prethodnicima u srednjem veku servirane laži kako bi služili interesima moćnika. Hiljade ljudi je ostavilo svoje kosti na bojnopolju zato što su verovali da će im se to računati u duhovne zasluge ili zato što su mislili da će tako doći do novca i statusa. Alt-desnica je samo u tom smislu naslednica srednjovekovnih vitezova – i ona pada na istu destruktivnu propagandu.

Istovremeno, prava istorija krstaških ratova nikada nije bila manje bitna, bar u smislu njenog stvarnog uticaja na popularnu imaginaciju. Profesionalni istoričari nikada nisu imali beznačajniju ulogu u društvu, dok ih desetkuje kriza zapošljavanja na univerzitetima i gubitak autoriteta zbog interneta. Takmiče se sa neofašistima za presudnu reč o smislu prošlosti. Nije to nova borba, ali je na islamofobnom zapadu posle napada 9/11 postala urgentna. Tviter je

prepun akademaca koji pokušavaju da opovrgnu razne neistine na mreži. Ali dok oni pišu svoje knjige, novinske kolumne i viralne tvitove, beli suprematisti preuzimaju evropsku istoriju i melju je kroz nacističku propagandu (pogledajte „srednjovekovne“ štitove u Šarlotsvilu).

Ti neofašistički elementi su i sami deo krize našeg trenutka u istoriji, u kome se američka država tetura pod neukom, rasističkom administracijom sklonom autoritarizmu.

Nije slučajno to što su se različite „vrste“ istorije – od mikroskopskog istraživanja arhiva do velikih tema modernosti – našle pod pretnjom u isto vreme. Uticaj interneta na historiografiju postao je neverovatan. Diskusija o prošlosti se u 2019. potpuno razlikuje od diskusija vođenih samo 20 godina ranije. Megadostupnost istorijskih podataka bilo kome, bilo gde, potpuno je transformisala društvenu ulogu ljudi i institucija koji su dosad organizovali naš pristup tim podacima: pismeni, učeni, institucionalizovani, bogati.

Internet liči na beskrajni okean pisanih izjava. Tim okeanom ne upravljaju tradicionalne strukture znanja; korisnike umesto toga usmeravaju komercijalne kompanije koje nastoje da im maksimalno zaokupe pažnju, bez obzira na cenu. Društvene norme tog sveta takođe su haotične, jer korisnici mogu biti anonimni, što njihove društvene kontakte oslobađa svake odgovornosti. Tumačenja tog beskrajnog znanja plutaju kao alge po površini interneta, neometana zakonom, stidom ili „istinom“, na koju smo se ranije oslanjali u pregovorima u ime opšteg dobra. U takvom univerzumu, „krstaški ratovi“ su naplavina narativnog smeća koja pluta do bilo koje kulturalne struje koja se najbrže kreće, zgušnjavajući i ubrzavajući diskurzivne virove.

Usled efekta interneta na historiografiju, istoriju je 2019. gotovo nemoguće izolovati kao fenomen ili oblast studija. Zastrašujuće je videti kako se sam koncept istorije menja, uz pomoć upravo onih algoritama koje je Fibonači preneo na zapad pre skoro hiljadu godina.

To je i konačna ironija svakog istorijskog podatka: on nema nikakav prirodni smisao sve dok se ne protumači u drugom vremenu, drugom političkom kontekstu. *Svet krstaških ratova* je raskošna studija o fascinantno nihilističkim sukobima i svako će imati koristi od njenih čitljivih stranica. Ali je njena pouka negativna, jer Tajermen u suštini želi da dokaže da krstaški ratovi ne znače ono što mnogi ljudi misle da oni znače. Nejasno je da li negativne pouke imaju bilo kakvu korektivnu moć u našem novom informacionom

svetu, gde su podaci podjednako vredni bez obzira na svoje poreklo. Savremenim istoričarima Tajermen nudi jednostavnu poruku, koja im može biti slamka spasa, kao mornarima posle brodoloma: istorija je metodologija i ništa više.

Prevela *Milica Jovanović*

Josephine Livingstone, *The New Republic*,
11.06.2019.

Peščanik.net, 14.09.2019.

„Minhen“ Roberta Herisa

Triler o političkim intrigama

Iz majstorske radionice Roberta Herisa, autora bestselera „Otađzbina“ i „Enigma“, stiže još jedan triler o političkim intrigama – „Minhen“.

U ovom romanu Heris govori o još jednoj prekretnici u istoriji, iako je njen značaj više politički nego vojni – o Minhenu, gradu u kome se britanski premijer Nevil Čemberlen susreo sa Adolfom Hitlerom u septembru 1938. u očajničkom pokušaju da održi mir u Evropi. Iako je priča zasnovana na činjenicama, dva glavna lika su fiktivna.

Hju Legat, britanski diplomata u usponu na službi u Ulici Dauning broj 10, privatni je sekretar predsednika vlade Nevila Čemberlena. Paul fon Hartman radi u nemačkom ministarstvu inostranih dela – a tajno je pripadnik antihitlerovskog pokreta otpora. Njih dvojica su bili prijatelji u Oksfordu dvadesetih godina, ali se od tada nisu ni čuli niti videli. Sada, pošto Hju stiže avionom u Čemberlenovoj pratnji, a Hartman putuje u Hitlerovom vozu iz Berlina, njihovi životi će se opet

ukrstiti u Minhenu, sa naizgled katastrofalnim posledicama.

Robert Heris nam ponovo prikazuje događaje od velike istorijske važnosti. Na scenu je izveo Hitlera, Čemberlena, Musolinija, Daladjea – i postavio ih u srce napetog, dinamičnog špijunskog trilera o izdaji i savesti, odanosti i prevari, koji se odvija u doba sudbomosne minhenske konferencije u septembru 1938.

Robert Heris živi u Kintberiju u Engleskoj sa ženom Džil Hornbi. Romani su mu svetski bestseleri, preveden je na 37 jezika, a po njegovim knjigama snimljeni su filmovi. Poslednji je „Duh“ u režiji Romana Polanskog.

U ovom broju

Mario Kopic: *Blanchotova naseljena samoća*

Vedran Salvia: *Židovi u Dubrovniku za vrijeme NDH*

Alen Deršovic: *Obrana Izraela(11)*

Josephine Livingstone: *Čiji su krstaši?*

***„*Minhen*“ *Roberta Herisa*

Uskoro u prodaji

Alia Mundi

Magazin za kulturnu raznolikost

<https://istocnibiser.wixsite.com/ibis>
<http://aliamundimagazin.wixsite.com/aliamundi>

Ne zaboravite da otvorite

www.makabijada.com

http://balkan-sehara.com/prica1_2017.html

Istraživački i dokumentacijski centar

www.cendo.hr

Lamed

List za radoznale

Redakcija - *Ivan L Ninić*

Adresa: Shlomo Hamelech 6/21

4226803 Netanya, Israel

Telefon: +972 9 882 61 14

e-mail: ivan.ninic667@gmail.com

<https://listzaradoznale.wixsite.com/lamed>

Logo Lameda je rad slikarke

Simonide Perice Uth iz Vašingtona